

**Univerzita J. A. Komenského**

**BAKALÁŘSKÉ KOMBINOVANÉ STUDIUM**

2017-2020

**BAKALÁŘSKÁ PRÁCE**

**Michaela Krocová**

**VLIV ŠKOLNÍ DRUŽINY V PREVENCI ŠIKANY A  
AGRESE U ŽÁKŮ 1.STUPNĚ ZŠ**

Praha 2020

**Vedoucí bakalářské práce: Mgr. Nataša Kocourková**

**Jan Amos Komensky University Prague**

**BACHELOR COMBINED STUDIES**

2017-2020

**BACHELOR THESIS**

**Michaela Krocová**

**THE INFLUENCE OF AFTERSCHOOL IN PREVENTION OF  
BULLYING AND AGGRESSION AMONG PRIMARY SCHOOL  
PUPIL**

Prague 2020

The Bachelor Thesis Work Supervisor:

Mgr. Nataša Kocourková

### **Prohlášení o autorství**

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracovala samostatně a čerpala jsem z uvedeného seznamu literatury a internetových odkazů. Souhlasím, aby moje práce byla archivována v univerzitní knihovně a byla zde k dispozici k dalším studijním účelům.

V Praze 2020

Michaela Krocová

Touto cestou bych ráda poděkovala vedoucí své bakalářské práce za její cenné rady, trpělivost a podporu pro dosažení mých cílů. Také bych ráda vzdala díky ředitelce ZŠ Radnice a kolektivu vychovatelek z okolních základních škol za ochotu pro rozhovor a tím usnadnění vyhodnocení pedagogického výzkumu.

## **Anotace**

Tato bakalářská práce se zabývá problematikou výskytu šikany a jejího zmírnění díky vlivu členství ve školní družině. Práce je zaměřena na žáky 1.stupně, kteří se potýkají se šikanou a agresivitou. Řeší také otázky prevence a preventivních programů, zaměstnávání žáků volnočasovými aktivitami. Zaměření na jedince, kteří se potýkají s rizikovým chováním. V praktické části jsou použity rozhovory s pedagogy a vychovatelkami ve školní družině a jejich zkušenosti v prevenci šikany. V závěru práce je vyhodnocen vliv školní družiny na chování žáků 1.stupně ZŠ.

## **Klíčová slova**

Agrese na základní škole, členství ve školní družině, kazuistika, prevence, řešení šikany, šikana, účastníci šikany, volný čas.

## **Annotation**

The bachelor thesis deals with issue of bullying and its alleviation under influence to membership in the afterschool group. The thesis is focused on first grade pupils fighting with bullying and aggression. It speaks about prevention theme and free time activities of kids. It focuses on the individuals with risk behaviors.

In the practical part they are used interviews with educators from afterschool group and their experiences in preventing bullying. At the end of this thesis is evaluated influence of afterschool group on pathological behavior of first grade pupils.

## **Keywords**

Aggression in elementary school, after school membership, case report, prevention, dealing with bullying, bullying, bullying participants, spare time.

## Obsah

Obsah .....	6
<b>ÚVOD</b> .....	7
<b>1 PATOLOGICKÉ JEVY CHOVÁNÍ</b> .....	10
<b>1.1 Definice šikany</b> .....	11
<b>1.2 Formy šikany</b> .....	12
<b>1.3 Fáze šikany</b> .....	14
<b>1.4 Účastníci šikany</b> .....	15
<b>1.5 Následky šikany</b> .....	17
<b>1.6 Prevence šikany</b> .....	18
<b>1.7 Řešení šikany</b> .....	20
<b>2 VOLNÝ ČAS</b> .....	23
<b>2.1 Organizace volného času</b> .....	24
<b>2.2 Význam organizace volného času ve výchově dětí</b> .....	25
<b>3 ŠKOLNÍ DRUŽINA</b> .....	26
<b>3.1 Osobnost vychovatele</b> .....	28
<b>3.2 Preventivní program školní družiny</b> .....	29
<b>4 PŘÍPADOVÁ STUDIE ZAMĚŘENA NA ŽÁKY 1.STUPNĚ S RIZIKOVÝM CHOVÁNÍM</b> .....	31
<b>4.1 Kazuistika</b> .....	32
<b>4.2 Rozhovory s pedagogy</b> .....	36
<b>4.3 Vyhodnocení rozhovorů a doporučení</b> .....	41
<b>ZÁVĚR</b> .....	45
<b>Seznam použité literatury</b> .....	47
<b>Internetové zdroje:</b> .....	48
<b>PŘÍLOHY</b> .....	49

## ÚVOD

Bakalářská práce je zaměřena na téma: Vliv školní družiny v prevenci šikany a agrese u žáků prvního stupně základní školy. Stupňující se agrese u dětí probíhá stále častěji, a to nejen ve školách. Proto by hlavní úlohou školy měla být eliminace agresivního chování pomocí primární prevence. Školní družina by měla být také jednou z institucí, která má žáky nejen podporovat ve spolupráci, respektu k druhým, vzájemné komunikaci, ale i nastavit morální pravidla, které je důležité ve společnosti dodržovat. Vychovatelka ve školní družině by měla mít schopnost žáky vést k žádoucímu chování v kolektivu a zároveň podporovat jejich individualitu.

Cílem práce je prokázat pozitivní vliv školní družiny na chování jedince a zároveň popsat výhody členství v ní. Je zde snaha prokázat, že žáci, kteří jsou ve družině vedeni ke vhodnému využívání času mezi vrstevníky, mají vybudován vzájemný respekt, hlubší smysl pro toleranci a empatii, ale také nastavený směr při využívání přebytku energie a volného času. Jednoduše řečeno, nemají čas na nekalé chování.

Tato práce je rozdělena do dvou částí, a to na teoretickou a praktickou. První část obsahuje kapitoly, které obecně vymezují pojmy související s patologickými jevy chování, jejich účastníky, fázemi či možnou prevencí. Také je zde pracováno s pojmem volný čas, se kterým je u malých dětí potřeba pracovat. Dále je také popsána funkce školní družiny a její vliv na pozitivní vztahy v kolektivu. V praktické části je popsána případová studie, která popisuje konkrétní situaci, kdy žák prvního stupně základní školy díky aktivitám ve školní družině nachází v kolektivu přátele a je umírněno jeho negativní chování. V další části výzkumu jsou popsány a vyhodnoceny rozhovory s konkrétními pedagogy a vychovatelkami s několikaletou praxí. Vyhodnocení rozhovorů a vlastní zkušenosti mohou tímto podpořit zaměření školních družin a zároveň rodičům nastínit výhody členství jejich dětí. V závěru práce je tedy vyhodnocen vliv školní družiny na chování žáků prvního stupně základní školy, tedy i možnost zmírnění konkurenčního boje mezi jedinci ve věku od 7 do 11 let.

Rodina jako primární skupina dítě připravuje na vstup do společnosti, měla by učit dítě adaptovat se na dané prostředí a socializovat s určitou skupinou. Avšak vzhledem k dnešní „uspěchané“ době nejsou některé rodiny schopny se plnohodnotně dítěti



věnovat. Proto se stává, že někteří jedinci kvůli přebytku volného času nebo z důvodu upozornění na sebe, klesají a podléhají projevům rizikového chování. Toto jednání by mělo být včas podchyceno a rodiče by měli při náznaku patologického chování další postup možnosti nápravy konzultovat s pedagogem, výchovným poradcem, OSPODem (orgán sociálně-právní ochrany dětí a mládeže), dětským psychologem apod. Možností informovanosti o aktuální problematice je mnoho, je však důležité, nezavírat před touto situací oči.

Každé dítě je individuálním jedincem, který projevuje, cítí nebo chápe věci různým způsobem. Jedno však mají společné, hledají lásku, pozornost a pocit bezpečí. Děti, kterým se nedostává těchto základních potřeb k uspokojení, v budoucnu trpí a tuto frustraci si někde kompenzují, ať už se jedná o vlastní pocit méněcennosti, vybíjení agrese na druhých, třeba i nedostatečné vzorce pro chod jejich vlastní budoucí rodiny. Jsou to priority, které by měly být dítěti dány, aby mohlo zdravě a sebejistě rozvíjet svoji osobnost. Pokud se jim jich nedostává, mohou mít potíže zdravotní (psychické), s prospěchem ve škole, se vztahy s lidmi různých věkových kategorií, s autoritou, v partnerských vztazích nebo i v zaměstnání. Tyto frustrace je pronásledují po celý život. V lepším případě se tuto kompenzaci snaží řešit v rámci poučení, a tím tedy být lepším člověkem a dopřávat druhým to, co sami nemohli mít. Dnešní uspěchaná doba však nahrává spíše teorii „když jsem to nemohl mít já, proč bys to měl mít ty“. Lidé jsou sobečtí, zahledění do svých potřeb a my bychom měli dát dětem možnost být lepším člověkem. To vše se odvíjí od prostředí, kde dítě tráví nejvíce času, a od autorit, od kterých přejímá různé projevy chování.

Tato bakalářská práce poukazuje na vliv aktivního trávení volného času ve školní družině na jedince s rizikovým chováním. Nejen vyučování a třídní učitel může ovlivnit chování žáků, proto školní družina má podle zákona zpracovávat školní vzdělávací plán, o který se vychovatelky mohou opřít. Nejsou zde jen hlídacím prostředníkem mezi koncem vyučování a odchodem domů, ale právě i ony mají za úkol děti adaptovat, učit sociálnímu citění, komunikaci, vzájemné interakci a ukázat jim, že se dá čas trávit i jinak než sezením u televizoru.

## **TEORETICKÁ ČÁST**

## 1 PATOLOGICKÉ JEVY CHOVÁNÍ

Patologickými jevy chování se zabývá vědní disciplína zvaná sociální patologie. Autorem pojmu je britský filozof a sociolog Herbert Spencer. Sociální patologie se zajímá o výkyvy chování, které nejsou žádoucí pro společnost. Tato věda se zabývá především příčinami vzniku, průběhem, důsledky či léčbou těchto nežádoucích jevů.

Patologické jevy chování lze rozdělit do několika okruhů, které zahrnují specifické znaky. Jedná se o ZÁVISLOSTI, což jsou stavy, kdy se člověk kvůli uspokojení vlastní potřeby chová abnormálně. Mohou to být potřeby látkového (drogy, cigarety, alkohol ...) nebo nelátkového (práce, nákupy, hráčství, příjem potravy ...) charakteru. Dalším okruhem sociální patologie je AGRESIVITA, pod tento pojem spadá jakékoliv chování s úmyslem ublížit někomu nebo něco poškodit. Třetí tematický okruh je nazván KRIMINALITA, kdy se jedná o souhrn trestných činů, které se ve společnosti vyskytují. Čtvrtý okruh je znám pod pojmem SEXUÁLNÍ ABERACE, kde se odborníci zabývají zvláštnostmi v sexuálním životě (pedofilie, nekrofilie, zoofilie, nymfomanie, sadismus ...). Poslední, však neméně důležitý, okruh je pojmenován SOCIÁLNÍ PATOLOGICKÉ JEVY DĚTÍ A MLÁDEŽE. Nejčastějšími poruchami chování u této skupiny společnosti jsou záškoláctví, lhaní a šikana.<sup>1</sup> Tato práce se tedy zajímá zejména o poslední okruh, který poukazuje na agresivní chování dětí, se kterým se můžeme setkat nejen ve škole. Toto téma je často zmiňované a odborníky studované díky narůstajícímu počtu případů a čím dál nižší věkové kategorii účastníků. U každého objeveného případu je důležité zjistit příčinu vzniku šikany, především pro následné řešení a předcházení opakování.

Škola je prostředím pro častý výskyt šikany právě pro množství žáků a žákyň, které ji navštěvují. Ne všichni dokážou tolerovat odlišnost ostatních nebo dokonce svoji. Ve škole se může šikana projevat různými způsoby, záleží na pohlaví či věku účastníků. *„Z anket o násilí ve škole jasně vyplývá, že agresivita se nejčastěji mezi dětmi projevuje v podobě hrubých nadávek, urážek, hádek. Vedle verbálních agresí se objevují rvačky, které jsou zřejmě tradičním a trvalým původním jevem chování jak u hochů*

---

<sup>1</sup> VÁGNEROVÁ, M., *Současná psychopatologie pro pomáhající profese*, PRAHA: Portál, 2014, ISBN 978-80-262-0696-5.

*mladšího školního věku, tak zejména u pubescentů. Děvčata se dopouštějí fyzického násilí spíše výjimečně, většinou u nich jde o slovní roztržky, posmívání se, pomlouvání, odmítání komunikace či odepření pomoci.*<sup>2</sup> Je celkem všeobecně známo, že rizikové chování se projevuje spíše u chlapecké a mužské populace, jedním z důvodů je právě síla, která je pro ně typická a kterou si snaží někde dokazovat svoji moc. Už v pravěku byli muži tou statnější součástí společnosti, kde si neměřili síly ani tak mezi sebou, jako když dokazovali svoji sílu v umění zaopatřit rodinu, sehnat potravu, případně ubránit své blízké. Uznání jim za to bylo odměnou. S vývojem životních priorit se začaly měnit i principy mužského postavení ve společnosti, kdy si někteří jedinci potřebují zajistit respekt ze strany okolí právě násilím.

Ke zkoumání patologických jevů je nutné doplnit, jaký je rozdíl mezi patologií a deviací. Protože deviace se obecně vyskytuje ve všech kulturách, v každé společnosti. Deviace je jakákoliv odchylka od normy, projevující se ať ve společnosti, nebo i v přírodě. Pojem deviace je na rozdíl od patologie hodnotově a emocionálně neutrální. Deviace může být jak negativní (alkoholismu, drogy), tak pozitivní (abstinence). Sociální deviace je tedy mnohem širší pojem, který zahrnuje jakékoliv odchylky od normy.

## **1.1 Definice šikany**

Pojem šikana označuje fyzické či psychické omezování či týrání jedince ve společnosti. Účastníky a stejně tak místo šikany se nedá předem určit, může jím být kdokoliv z nás, může nás potkat kdekoliv, proto je toto téma velmi rozsáhlé a neurčité. Přesto však má zpravidla agresor převahu nad obětí fyzickou, početní nebo mocenskou. Následky šikany si do dalšího života odnášejí všichni zúčastnění, nejvíce však bývá doživotně poznamenána oběť. Pokud je člověk v nějakém důležitém ohledu odlišný, může být považován za „nenormálního“ a stát se v kolektivu středem negativní pozornosti. Lidé, vůči kterým je šikana namířena, mohou být odlišní zcela individuálním způsobem.

---

<sup>2</sup> JEDLIČKA, R., KOŤA, J., SLAVIK, J., *Pedagogická psychologie pro učitele*, 2018, Praha: Grada Publishing, str.154, ISBN 978-80-271-2.

Šikana je obvykle výsledkem potřeby někoho ovládat, najít moment, kdy se oběť vzdá a kdy si násilník potvrdí svou moc. Lze toho dosáhnout použitím fyzického násilí, ať už výhrůžek, nebo skutečného napadení, pomocí verbálního obtěžování, blokováním komunikace a mnoha dalšími metodami. Šikana se dotýká velmi hluboké úrovně osobnosti a častou reakcí na ni je další pokles sebeúcty u šikanovaného člověka a silící pocit neschopnosti postavit se sám za sebe.<sup>3</sup>

*„Býváme v pokušení pojem šikany příliš rozšiřovat tím, že do něj zahrnujeme různé druhy jednání, které je násilné nebo různými způsoby druhé poškozují, ale které neodpovídá definici. Jsou to především rvačky mezi přibližně stejně silnými žáky, krádeže a pomluvy. Za šikanu se také nedá označit vydírání celé třídy skupinou rváčů. Nadvláda takového „gangu“ ve třídě ovšem velmi často vede k šikanování některého žáka či celé skupiny.“<sup>4</sup>*

Proč vlastně děti šikanují? V chování dětí se často promítne chování dospělých, se kterými jsou v kontaktu. Děti často jen „opisují“ od dospělých. Netoleranci se učí v rodinách, ať už jsou jejich rodiče takoví k druhým, k sobě navzájem nebo vůči dětem samotným. Stejně jako se dítě učí základním dovednostem jako je chůze, slovní zásoba, držení příboru, oblékání a mnoho jiného, stejně tak pozoruje i nežádoucí chování dospělých, proto je potřeba dávat si pozor a ovládat se v přítomnosti malých dětí i dospívajících.

## 1.2 Formy šikany

Jak již bylo uvedeno, šikana je týrání slabšího jedince v rámci určitého kolektivu-školním, pracovním, sportovním, rodinném atd. Její formy se však odvíjí od věkové kategorie i pohlaví účastníků. Dále je možno ji rozdělit na formu přímou a nepřímou. Přímou šikanou se rozumí situace, kdy se účastníci šikany setkávají osobně, ze strany agresora s jasným cílem ublížit pomocí verbálního zesměšňování až fyzického napadání. Při nepřímé šikaně agresor ubližuje takovým způsobem, aby nebylo znát jeho záměru.

---

<sup>3</sup> HINES G., BAVERSTOCK A., *Jak na svého teenagera*, 2014, PRAHA: GradaPublishing, ISBN 978-80-247-9225-5.

<sup>4</sup> ŘÍČAN P., *Jak na šikanu*, 2010, PRAHA: GradaPublishing, ISBN 978-80-247-2991-6.

Většinou k útoku využívá třetí osoby, aby mohl psychicky či emocionálně ublížit oběti. Také je možno mezi formu šikany oddělit formu elektronickou, která je ale většinou zařazována mezi šikanu nepřímou. Do této kategorie řadíme například kyberšikanu. S každou formou rizikového chování se pracuje jinak, je potřeba vyšetřit způsob šikany, identifikovat účastníky a následně pracovat nad jejím řešením. Těžko řešitelná forma šikany pro oběť je zvláště tam, kde se nemá, jak dostat z dosahu agresora (internáty, vězení, tábory). U dětí a teenagerů je vedle fyzické formy šikany častou formou ignorování určitého jedince, který se od skupiny výrazně liší. Tato psychická šikana je pro oběť devastující – zahrnuje pomlouvání, zesměšňování, vyhrožování, vydírání, poškozování věcí oběti.

V dnešní době se čím dál více setkáváme s pojmem kyberšikana, což je jakýsi nový druh šikany, která probíhá prostřednictvím moderní technologie. Tato forma šikany je díky frekventovaně využívanému internetu nejvyužívanější a také nejsnadnější pokušitel pro vybití agrese. Sice se nejedná o osobní útoky, kdy si účastníci hledí navzájem do tváře, ale dokáže způsobit stejně velkou, především psychickou bolest. *„U kyberšikany nejsou výsledky výzkumů ohledně pohlaví agresorů a obětí tak jasné. Kyberšikana je ze své podstaty vlastně ve většině případů nepřímá – účastníci se nesetkávají osobně. Z tohoto důvodu se mnozí odborníci domnívají, že stejně jako u nepřímé tradiční šikany najdeme i zde více dívek. Dívky navíc častěji, než chlapci, používají verbální formy šikany, s jakou se setkáváme na internetu, kde z velké části dominuje textová komunikace.“*<sup>5</sup> O těchto případech můžeme nejčastěji slyšet v televizních zprávách či v bulvárních novinách.

Také se v médiích často objevuje označení mobing a bossing. Jsou to velmi podobné výrazy, každý však znamená ve skutečnosti úplně něco jiného. Mobing je druh šikany na pracovišti, většinou se jedná o útoky skupiny proti jednotlivci. Útoky jsou prováděny kolegy či jinými personálními zaměstnanci. Charakteristická je pro ně skrytost, zákeřnost a rafinovanost. Velmi podobným druhem šikany se označuje bossing, kdy se jedná o hrubé chování nadřízeného vůči podřízenému. V tomto případě je velmi těžko prokazatelné rizikové chování ze strany nadřízeného, beze svědků téměř neprokazatelné.

---

<sup>5</sup> ČERNÁ, A., a kol., *Kyberšikana – Průvodce novým fenoménem*, 2013, Praha: Grada Publishing, str.68, ISBN 978-80-247-45-77-0.

Staffing je obdobná forma rizikového chování, která se projevuje šikanováním nevhodným chováním a špatným jednáním podřízeného k nadřízenému. Podle různých statistik bylo dokázáno, že až 15 % lidí zažilo na pracovišti šikanu, ať už v podobě verbální, fyzické, psychické nebo sexuální.

### 1.3 Fáze šikany

Stejně jako dělíme šikanu na různé druhy nebo její formy, stejně tak můžeme rozdělit i její fáze, které se projevují stupněm agresivity a silící pozicí agresora. V každé fázi má agresor jinou moc, v počáteční fázi se sám snaží vzbuzovat respekt u oběti, v dalších fázích se stupňuje i množství účastníků, které se přidává na stranu agresora, ať už z důvodu jeho podpory nebo strachu z něj.

Jak již bylo výše zmíněno, má šikana několik různých fází, které je nutno rozeznat pro následné možné řešení. Nejlépe tyto fáze definovaly autorky knihy *Šikana ve škole, na ulici, doma* Stéphane Bourcet a Isabelle Gravillonová.

1. ZROD OSTRAKISMU – Jedná se o počáteční fázi šikany. V každé třídě jsou někteří žáci více či méně úspěšní, každý vyniká v něčem jiném. V této fázi však stačí, když například učitel upozorní na žákovu slabinu, a tím žák může pocíťovat první známky šikany v podobě posměchu a pomluv od ostatních spolužáků. V této fázi je však těžko rozeznatelný zlý úmysl od skutečného vtipu. Přesto můžeme i tehdy zaznamenat změny v chování konkrétního jedince v podobě odtržení se od kolektivu nebo uzavření se do sebe.
2. FYZICKÁ AGRESE – V této fázi agresor utvrzuje svoji nadřazenost násilím a manipulací. Pokud je však třídní kolektiv soudržný, ztrácí agresor své postavení a neuspěje v dalších pokusech o šikanu. V opačném případě ztrácí veškeré morální hodnoty a své útoky rozjíždí ve větším rozsahu.
3. VYTVOŘENÍ JÁDRA – V této fázi ještě existuje varianta kolektivní spolupráce, kdy je možné šikanu zastavit převážnou většinou. Pokud však skupina nedrží pospolu, pak tažení tyranů přechází do dalších fází. Cílem bývají nejslabší a nejnižší postavení žáci ve třídě.

4. VĚTŠINA PŘIJÍMÁ NORMY AGRESORŮ – Vliv agresorů je tak silný, že jejich normy přijímá celá skupina. Snaží se přizpůsobit tyranům, aby se sami nestali obětí strachu, z vlastního ponížení ubližují druhým.
5. TOTALITA – V této fázi jsou definitivně rozděleny role – agresoři a oběti. Zpravidla se však ve školách nestačí vytvořit tak silné skupiny, je to spíše záležitost věznic, výchovných ústavů apod. Agresoři již vystupují jako otrokáři a oběti zaujímají místo nevolníků. Oběť se v tomto případě vyhýbá střetům s agresory a v horším případě končí psychickým zhroucením nebo dokonce pokusem o sebevraždu.<sup>6</sup>

#### 1.4 Účastníci šikany

Účastníkem šikany může být kdokoliv z nás. Může se stát, že se ocitneme na místě, kde budeme svědky, kdy někdo opakovaně ubližuje někomu jinému. V případě podezření nevhodného chování k druhému, je třeba svěřit se někomu, kdo dokáže v této situaci postupovat vhodným způsobem. Jedná-li se o šikanu na základní škole, je nutné informovat třídního učitele, který je školený k tomu, aby mohl na takové zjištění reagovat. Pak v průběhu vyšetřování se určí, kdo v této situaci hraje, jakou roli. Tímto úvodem je možné tedy rozdělit účastníky do tří kategorií, a to na agresory, oběti a svědky.

Agresorem bývá nejčastěji člověk, který má potřebu si na někom slabším vybíjet určitou frustraci, která se může týkat jeho dětství, výchovy, vzdělávání apod. Dalším častým důvodem bývá vědomí, že násilím si někdo může vydobýt autoritu. Je však těžké agresora konkrétně charakterizovat, každý má jiné charakterové vlastnosti. Někteří jsou navenek otevření, drzí, impulzivní a nelítostní, jiní jsou zase tichý, uzavření a slušní. Speciálním typem agresora je tzv. nohsled. Jedinec není iniciátorem při napadení oběti, ale připojí se k agresorovi, neboť má strach, že by se sám mohl stát obětí šikany.<sup>7</sup> Agresorem tedy nazýváme člověka, který se projevuje rizikovým chováním na úkor

---

<sup>6</sup> BOURCET, S., GRAVILLONOVÁ, I., *Šikana ve škole, na ulici, doma*, PRAHA: Albatros, 2006, ISBN 80-00-01552-8.

<sup>7</sup> ŘÍČAN P., *Agresivita a šikana mezi dětmi: jak dát dětem ve škole pocit bezpečí*, 1995, PRAHA: Portál, ISBN 80-717-8049-9.



společnosti. Nejčastěji bývá typ agresora rozdělen do tří skupin, které jsou určeny podle charakterových vlastností jedince, nejde však přesně určit, jaký agresor je, protože se mohou některé vlastnosti mísit.

Rozeznáváme tři typy agresorů:

- a) *Hrubý, primitivní a impulsivní typ se silným přetlakem energie a kázeňskými problémy – narušeným vztahem k autoritě. Šikanuje masivně, tvrdě a nelítostně, vyžaduje absolutní poslušnost, používá šikanování cíleně k zastrašování ostatních.*
- b) *Velmi slušný, kultivovaný typ, zvýšeně úzkostný, někdy i se sadistickými tendencemi v sexuálním smyslu. Násilí a mučení je cílené, rafinované, děje se spíše ve skrytu, často bez přítomnosti svědků. Časté uplatňování důsledného a náročného přístupu, někdy až vojenského drilu bez lásky.*
- c) *Posledním typem je nazýván „srandista“, je optimistický, dobrodružný, se značnou důvěrou, výmluvný, nezřídka oblíbený a vlivný. Šikanuje pro pobavení sebe i ostatních, patrná je snaha vypíchnout „humorné“ stránky.<sup>8</sup>*

Obětí šikany se může stát úplně kdokoliv. Agresoři v tomto případě dokážou dobře vycítit a vytipovat jedince, kteří mohou být, jakkoliv odlišní, ať už fyzickou zdatností, oblíbeností ve skupině, nebo se vymyká normě jakýmkoliv způsobem. Dá se však také říct, že obětí rizikového chování může být výběr naprosto nahodilý. S jistotou se však dá potvrdit, že právě oběť si nese do budoucna ty největší následky. Tyto následky se mohou projevit ve školním prospěchu, ve výběru povolání nebo i v různých sociálních vztazích. Na základě této bolesti oběť ztrácí důvěru k druhým, podceňuje možnosti společnosti k pomoci, vyhýbá se cizím lidem, od kterých neví, co čekat. Všechny tyto obtíže se nejvíce usazují na psychické stránce osobnosti, s kterou je nutné pracovat v případě potřeby.

Děti a dospívající, kteří jsou svědky této situace, si bohužel tento pohled nechávají pro sebe. Důvodem je strach, že by se sami mohli stát terčem agresorů. Také mají strach, že společnost není schopna jim pak bezpečí zajistit. Z tohoto důvodu byla založena internetová aplikace NENECH TO BÝT, která umožňuje upozornit na podezření z šikany

---

<sup>8</sup> KOPECKÁ, I., *Psychologie 3.díl: Učebnice pro sociální obor*, 2015, str.55, Praha: Grada Publishing, ISBN 978-80-247-9881-3.

zcela anonymně. Tato aplikace také školám nabízí poradenskou pomoc a prostor pro sdílení zkušeností. Možná bychom byli sami překvapeni, kolik lidí mezi námi chodí a už podobným situacím přihlíželi, přesto se s tím nikomu nesvěřili. I pro ně to musí mít silně frustrující následky po psychické stránce, pokud dokážou žít s tím, že mohli pomoci a nepomohli. A za vším tím mlčením stojí jen strach.

Dětem, kteří si ocitli v roli obětního beránka, nebo roli agresora, je důležité věnovat větší pozornost a zaměřit se na nápravu jejich následků. Hlavním úkolem pedagoga je žáka často chválit, takovým dětem ocenění chybí i doma. Odměna v podobě uznání je pro ně nevyčísitelnou hodnotou. Je potřeba v dětech vzbuzovat sebevědomí a občas mu říct: „Ty na to máš.“, i když si tím nejsme jisti, přesto je to důležité pro zdravý vývoj jeho osobnosti. Dále je třeba ho zaměstnávat aktivitami, které ho baví a ve kterých může i vyniknout. Zároveň je důležité povzbuzovat u nich empatii, jelikož tyto děti těžko chápou, jak silně jejich oběti trpí. Je třeba jim poskytnout lásku a vědomí, že jsou milovány, které jim chybělo či chybí v rodině. Podpora sebehodnocení a sebeuvědomování je nedílnou součástí jejich rozvoje.

## 1.5 Následky šikany

*Rizikové chování je velmi silný sociální stresor, je to nemoc skupiny. Jeho důsledkem může být ohrožení somatického i psychického zdraví oběti. Patří sem poruchy spánku, snížení imunity, větší sklon k prožívání bolesti, sklony k úzkosti, depresivnímu ladění, vztahovačnosti. Tento stav odpovídá posttraumatické stresové poruše. Hluboké nepříznivé následky má zafixování zkušenosti v případě, že šikana není řešena a agresori potrestáni.<sup>9</sup>*

Agresori, kterým se dostane uspokojování svých potřeb, ve svých nežádoucích projevech v chování většinou pokračují. Jsou utvrzeny ve své nadřazenosti a dávají to značně najevo. V takových případech je velmi důležité odhalit příčiny vzniku, tedy komplexy, které si agresor snaží na oběti kompenzovat. Nejvíce však do budoucna bývají

---

<sup>9</sup> KOPECKÁ I., *Psychologie 3.díl: Učebnice pro obor sociální činnost*, 2015, str.58, PRAHA: GradaPublishing, ISBN 978-80-247-9880-6.

zasažené oběti, které mohou mít následky různého charakteru. Podle statistik je můžeme dělit do tří oblastí:

**PSYCHICKÉ NÁSLEDKY** – mezi ně řadíme deprese, panické poruchy osobnosti, noční neklid a nespavost, uzavírání se do sebe, stranění se společnosti, neúspěchy ve studiu apod.

**ZDRAVOTNÍ NÁSLEDKY** – zdravotními následky se myslí ty, které nějakým způsobem ohrožují náš život především somaticky. Nejčastěji se jedná o různé úrazy, výkyvy krevního tlaku, astma, poruchy příjmu potravy a trávení, vyčerpání organismu.

**SOCIÁLNÍ NÁSLEDKY** – v této oblasti se většinou oběti nachází nejčastěji. Ztrácí důvěru k lidem i úctu k sobě samému. Z toho následně vyplývá zhoršení prospěchu, častá absence, ztráta iluzí o společnosti, nízké sebevědomí v pracovní sféře, riziko rozvoje dalších patologických jevů v dospělosti, může dospět až ke kriminálnímu jednání. Samozřejmě se stává, že se u obětí, ale i agresorů, objevují různé kombinace výše zmiňovaných následků. Je velmi individuální, jaké oblasti toto rizikové chování může zasáhnout.

## **1.6 Prevence šikany**

Jak už bylo výše zmíněno, šikana je opakované úmyslné zesměšňování a ubližování druhému. Tomuto chování se dá předcházet právě dostatečnou prevencí, kterou mohou plnit různá zařízení. Prevencí je nazývána skupina opatření, které zajišťují předcházení patologickým jevům. Už malé děti by měly být vedeny k tomu, že každá situace se dá řešit jinak než násilím. Účinná snaha minimalizovat šikanu na konkrétní škole vyžaduje, aby bylo vytvořeno dobré sociální klima, jinak řečeno bezpečné a kamarádké vztahy.

Preventivní programy dělíme do tří stupňů, a to primární, sekundární a terciární.

Primární prevence zahrnuje veškeré aktivity realizované s cílem předejít problémům s výskytem sociálně-patologických jevů. Souvisí s různými preventivními programy, které organizuje nejen škola. Zahrnuje také veškeré aktivity podporující zdravý životní styl a osvojování pozitivního sociálního chování prostřednictvím

smysluplného využívání a organizace volného času, například zájmové, sportovní a volnočasové aktivity a jiné programy, které vedou k dodržování určitých společenských pravidel, zdravého rozvoje osobnosti a odpovědnosti za sebe a své jednání.

Prevence sekundární se uplatňuje v místech, kde už k šikaně došlo. Základem je včasná diagnostika problému a jeho účinné řešení. Tato prevence je soubor kázeňských opatření typu monitorování, postihů, tlumení agresivních sklonů, zaměstnání vhodnou činností. Sekundární prevenci většinou škola předává k řešení odborníkům z pedagogicko-psychologické poradny, střediska výchovné péče nebo psychiatrům mimo školní zařízení.

Terciární prevence je v kompetenci policie České republiky, sociálních kurátorů a léčebných institucí. Zaměřuje se na práci s jednotlivcem. Tento stupeň prevence se již zaměřuje na vyšetření šikany, identifikaci pachatelů trestných činů a traumatizovaných obětí. Každý způsob prevence má jiný cíl a zaměřuje se na šikanu v jiném stádiu rozvoje.

Aby byla prevence ve školní třídě účinná, nelze ji vykonávat pouze na úrovni rodič-dítě. Je potřeba zapojit celý systém, tzn. třídního učitele, učitele, kteří budou v dané třídě vyučovat, ředitele školy, výchovného poradce, školního metodika prevence atd.

Podle Národní strategie primární prevence rizikového chování dětí a mládeže na období 2013 až 2018 musíme rozumět veškerá opatření, která směřují k předcházení a minimalizaci jevů spojených s rizikovým chováním a jeho důsledky. Prevencí tudíž může být jakýkoliv typ výchovné, vzdělávací, zdravotní, sociální či jiné intervence, který směřuje k předcházení výskytu rizikového chování u dětí a mládeže, nebo který zamezuje další progresi takového chování a konečně pomáhá řešit jeho důsledky.<sup>10</sup>

Každé školské zařízení by mělo nabízet různé možnosti využití volného času žáků. Ať už se jedná o školní družiny nebo zájmové činnosti v podobě školních kroužků. Každý jedinec vyniká v něčem jiném a je potřeba nabízet mu zkušenosti, ve kterých může vynikat. Volnočasové aktivity jsou také ideální příležitostí, díky které mohou poznat svůj talent. Ne všechny děti totiž vynikají v učení, mohou ale být úspěšné při hraní na hudební nástroj, ve sportu, ve výtvarných činnostech a jiných. A právě školní družina by měla být vedena, aby žákům nabízela od všeho něco. Každý z účastníků si přijde na svůj zájem.

---

<sup>10</sup> <http://www.msmt.cz/file/28077>.

Jsou zde podporovány hudební, výtvarná, sportovní, přírodovědná i vlastivědná výchova. Program by měl být pestrý, aby žáky dostatečně zaujal a podporoval v nich soustředění se na zájem a práci. Mezi hlavní, ale ne jediné, poslání školní družiny by také měl být čas na odpočinek, který pozitivně souvisí s psychohygienou osobnosti.

## **1.7 Řešení šikany**

Pro zdravý životní styl osobnosti dítěte a jeho soustředění je důležité, aby se cítilo bezpečně. Úkolem všech pedagogických pracovníků ve školním prostředí je tedy zajistit příjemnou atmosféru s prvky jisté důvěry k autoritám. Každá škola by měla mít ve školním řádu zakomponován kategorický zákaz chování mající charakter šikanování a opatření, které se váže k tomuto závažnému porušování školního řádu. Zároveň by zde měly být jasně dány sankce, které hrozí za toto rizikové jednání. Se školním řádem musí být poučen každý žák, proto už tímto dochází k primární prevenci ve školách.

Pokud pedagogický pracovník zjistí nebo je mu nahlášen jakýkoliv náznak ponižování druhého, je důležité se pozastavit nad tím, jestli se opravdu jedná o rizikové chování. Pokud je však tato teorie potvrzena, je nezbytné zkontrolovat situaci s proškolenými odborníky a zaměřit se na taktiku řešení a případná nápravná opatření. Jelikož má šikana několik typů, fází, stádií, není jednoduché postup řešení komplexně zorganizovat.

Ve školách by řešení šikany mělo probíhat následovně. Po potvrzení rizikového chování je třeba, aby se třídní učitel poradil se školním metodikem prevence či výchovným poradcem a také zahájil spolupráci se školním poradenským pracovištěm. Další kroky jsou písemně vedeny a jsou s nimi seznámeni zákonní zástupci nezletilého. Po těchto krocích je v kompetenci ředitele školy rozhodnout, zda se s touto situací dokážou vypořádat sami v rámci školy, nebo je potřeba zajistit specializovaného odborníka odjinud. Ve škole jsou k pomoci různí proškolení zaměstnanci jako metodik prevence, výchovný poradce, speciální pedagog. Zvenčí jsou zvány na pomoc sociální pracovníci, zaměstnanci OSPOD, policie ČR, psychologové apod. O celém postupu i

zjištěných informacích by měla být vedena dokumentace, pro případ stížností rodičů i pro případné další kroky při řešení.

Dalším rozhodujícím bodem je rozpoznání formy šikany a následné její fáze. Když tato dvě klíčová kritéria vyhodnotíme a k výsledkům přiřadíme jedno ze dvou typů řešení (první pomoc nebo celkovou léčbu), získáme šest skupin scénářů:

#### KLASIFIKACE SCÉNÁŘŮ POMOCI PODLE CÍLE LÉČBY, STADIA A FORMY ŠIKANOVÁNÍ:

- *První pomoc pro obyčejnou počáteční šikanu*
- *Celková léčba pro řešení prvních dvou stádií šikanování – RÁMCOVÝ TŘÍDNÍ PROGRAM*
- *První pomoc pro komplikovanou počáteční šikanu*
- *První pomoc (krizové scénáře) pro obyčejnou pokročilou šikanu*
- *První pomoc (krizové scénáře) pro komplikovanou pokročilou šikanu, patří sem např. výbuch skupinového násilí, tzv. školního lynčování*
- *Celková léčba pro třetí stádium šikanování s běžnou i komplikovanou formou, ZIP-Základní intervenční program (u organizovaných šikan, od třetího stádia vždy v kombinaci s první pomocí)<sup>11</sup>*

Na závěr doporučení, jak postupovat při řešení šikany, se seznámíme se dvěma scénáři – scénář pro řešení počáteční obyčejné šikany a scénářem pro pokročilou šikanu s neobvyklou formou.

#### SCÉNÁŘ PRO POČÁTEČNÍ OBVYKLOU ŠIKANU:

1. *Odhad závažnosti onemocnění skupiny a stanovení formy šikany*
2. *Rozhovor s informátory a oběťmi*
3. *Nalezení vhodných svědků*
4. *Individuální rozhovory se svědky*

---

<sup>11</sup> KOLÁŘ M., *Nová cesta k léčbě šikany*, 2011, PRAHA:Portál, ISBN 978-80-7367-871.

5. *Ochrana oběti*
6. *Předběžná diagnóza*
7. *Realizace vhodné metody – metoda usmíření, metoda vnějšího nátlaku*
8. *Třídní hodina – efekt metody usmíření, oznámení potrestání agresorů*
9. *Rozhovory s rodiči oběti*
10. *Třídní schůzka*
11. *Práce s celou třídou*<sup>12</sup>

#### SCÉNÁŘ POKROČILÁ NEOBVYKLÁ ŠIKANA:

S pomocí u této formy šikany nelze čekat na odborníka, protože oběti jsou ohroženy na zdraví nebo i na životě, a později je většinou nemožné případ vyšetřit. Je nutné, aby škola měla svůj krizový plán, dle kterého je třeba následně postupovat. Pokud učitel vyhodnotil situaci jako trestný čin, má ze zákona povinnost obrátit se na orgány činné v trestním řízení. V případě, že rodiče odmítají spolupracovat, musí škola vyrozumět OSPOD (orgán sociálně právní ochrana dětí).

---

<sup>12</sup> KOLÁŘ M., *Nová cesta k léčbě šikany*, 2011, PRAHA:Portál, ISBN 978-80-7367-871.

## 2 VOLNÝ ČAS

Jde o specifický termín pro čas, kdy každý jedinec tráví čas podle svého uvážení. Je to doba, kdy má již člověk splněné veškeré pracovní a studijní povinnosti, a proto se může věnovat odpočinku, svým zájmům, naplňování potřeb a seberealizaci v různých aktivitách. Nejprve se děti s volným časem setkávají už v rodině, více možností se jim pak dostává nástupem do školních institucí. V tomto věku je stále potřeba podpory rodiny. Čím jsou starší, tím mají větší možnost volby a upřednostňování vlastních zájmů. Poznávají nová prostředí, nové přátele, nové aktivity, získávají nové zkušenosti, pocity úspěchu i nezdaru. Veškeré tyto poznatky celoživotně ovlivňují jejich rozvoj osobnosti.

Jednou z možností aktivního trávení času dětí a mládeže jsou zájmové kroužky nebo také členství ve školní družině. Děti se těmto aktivitám věnují pravidelně, pod dohledem dospělého a uplatňují zde svůj zájem. Cílem zájmových kroužků je osvojit si nové vědomosti, dovednosti a prohlubovat kladný vztah k předmětu zájmu. Školní družina navíc nabízí možnost výběru činnosti, jelikož je oproti konkrétním zájmovým kroužkům zaměřena na více oblastí. Jsou zde zastoupeny aktivity sportovního, výtvarného, pracovního, kulturního nebo přírodovědného charakteru. Je pravda, že každý jedinec může trávit svůj volný čas po svém, ale u dětí zvláště je potřeba pomoci jim ukázat správný směr využití volného času a nabídat je při různých činnostech. Tuto úlohu by především měli plnit rodiče.

Dobrovolná účast ve volnočasových aktivitách školy vytváří prostor pro rozvoj individuálních předpokladů účastníků a jejich zájmového vzdělávání jako souhrnu jednorázových pravidelných činností. Plní funkci vzdělávací, výchovnou, kulturní, relaxační a sociálně-preventivní. Aktivity volného času jsou dnes chápány jako způsob zapojování dětí a mladých lidí do života školy i společnosti.



## 2.1 Organizace volného času

Jak už bylo výše zmíněno, volný čas je doba, kdy se děti a mladiství věnují aktivitám dle vlastního uvážení, které vedou k uspokojování jejich potřeb, odpočinku nebo zábavě. Tento čas je potřeba u malých dětí usměrňovat a nabídat je k vhodně využitému volnému času. Zásadním rozdílem mezi výchovou a vzděláváním mimo vyučování je, že program přizpůsoben skutečnému zájmu, není společensky stanovenou povinností a jeho časová volnost umožňuje využití rozmanitých forem a metod. Mladší školní věk je typický častým střídáním zájmů. Se změnou sociálních rolí ve skupině dochází právě k výměnám kroužků nebo aktivit. Věnuje se činnostem, které mu přináší uspokojení a uznání ze strany vrstevníků.

Pokud je dítě vedeno tak, aby dobře využilo svůj volný čas, je u něj předpokladem, že se bude správně vyvíjet v sociálních vztazích, sociální interakci a komunikaci, a zároveň je školen v prevenci sociálně patologických jevů. Kvalita využívání volného času je závislá nejen na finančních a časových možnostech rodičů, ale zároveň na možnostech jednotlivých měst, nabídkách škol, institucí nebo dostupnosti hřišť apod.

Výchova mimo vyučování výrazně přispívá k prevenci společensky nevhodných forem chování, což je významné v současné společenské situaci. *„Pedagogické ovlivňování volného času, zejména výchova dětí a mládeže v době mimo vyučování je významnou oblastí výchovného působení. Poskytuje příležitost vést jedince k racionálnímu využívání volného času, formovat hodnotné zájmy, uspokojovat a kultivovat významné lidské potřeby, rozvíjet specifické schopnosti a upevňovat žádoucí morální vlastnosti.“*<sup>13</sup>

Zájmové činnosti jsou nejdůležitější součástí výchovy mimo vyučování. Uspokojování potřeb a rozvoj specifických schopností jsou významné výchovné úkoly, které se podílejí na utváření životního stylu a hodnotové orientaci člověka.

---

<sup>13</sup> PÁVKOVÁ, J., *Pedagogika volného času*, 1999, Praha:Portál, ISBN 80-7178-295-5.

## 2.2 Význam organizace volného času ve výchově dětí

Děti mladšího školního věku nemají tak velký přehled o tom, kolik možností trávení volného času existuje. Rodiče i školská zařízení by tedy měli dětem nabízet široké spektrum zájmových aktivit, dát jim příležitost vyzkoušet a hledat činnosti, které je baví a ve kterých mohou vynikat. Jednotlivé druhy zájmových aktivit podporuje různé vlastnosti. Velmi záleží, zda se jedná o činnosti, které jsou provozovány individuálně nebo v kolektivu. Mezi kroužky pro jednotlivce řadíme například hru na hudební nástroj, zpěv, bojové umění, tanec, čtenářský kroužek apod. V těchto případech je v dětech podporován především zájem, talent, sebevědomí, sebehodnocení a hlubší smysl pro daný obor. Při kolektivních aktivitách je program zaměřen hlavně na vzájemné spolupráci a komunikaci, dodržování určitých pravidel, prevenci sociálně patologických jevů, respekt a toleranci k druhým. Zájmové činnosti umožňují dětem prožívat nejen kladné pocity, ale také dokážou odbourat negativní pocity. Do kategorie, kde se využívá především kolektivních činností, spadá právě školní družina, která nabízí široké spektrum aktivit, ve kterých mohou děti vynikat a zároveň v nich najít svůj zájem. Zájmová činnost pravidelná sleduje rozvoj účastníka, úzce spjatý s činností zájmového kolektivu a s jeho veřejně prospěšnou nebo tvůrčí činností. V tomto směru je významná sféra zdravotní a sociální.

### 3 ŠKOLNÍ DRUŽINA

Školní družina je školské zařízení pro výchovu mimo vyučování. Jedná se o nepovinné členství žáků ve věku od šesti do deseti let, které přihlásí dle svého rozhodnutí rodiče. Je součástí výchovně vzdělávacího systému a zabezpečuje žákům náplň volného času. Děti zde mají možnost výběru činnosti, do které se chtějí zapojit. Každá škola má jinou kapacitu pro účast žáků. Třída je vždy vedena školenou vychovatelkou, která připravuje různé činnosti pro žáky dle vzdělávacího plánu školní družiny, který se každým rokem mění. Vychovatelky by měly dávat dětem co nejvíce podnětů k aktivnímu využití volného času a nechat jim možnost volby dle svých zájmů. Nejdůležitější pro děti tohoto věku je spontánní tvořivá hra, ta přispívá k zachování duševní vyrovnanosti. Děti v ní rozvíjejí fantazii, samostatnost, řeší různé situace, musejí se rozhodovat, vyjednávat, navazovat kontakty s vrstevníky.

Vychovatelky ve školní družině mají povinnost rozvíjet různé kompetence u dětí, které ji navštěvují. Hlavními cíli jsou:

- Rozvíjet schopnost dětí smysluplně využívat volný čas
- Učit děti mezilidské komunikaci a schopnost naslouchat sobě i ostatním
- Rozvíjet spolupráci, toleranci, vzájemnou pomoc
- Rozvíjet zdravé sebevědomí a sebejistotu
- Rozvíjet schopnost být sám sebou a zároveň se přizpůsobit se životu v sociální skupině
- Vést děti k tvořivosti a utvářet v nich pracovní návyky
- Vést děti k uvědomování si svých práv
- Umožnit seberealizaci každého dítěte v kolektivních, individuálních, řízených i spontánních aktivitách
- Posilovat u dětí pocit jistoty a sebevědomí
- Posilovat vnímání krásy svého životního prostředí, vnímání kultury a umění
- Pěstovat pohybové dovednosti dětí a schopnost aktivní rekreace
- Pozorovat přírodu a vést děti k její ochraně<sup>14</sup>

---

<sup>14</sup> HÁJEK B., PÁVKOVÁ J. a kol., *Školní družina*, 2011, PRAHA: Portál, ISBN 978-80-7367-900-2.

Povinná školní docházka je motivována především zevnějšku známkami nebo pochvalami. Naopak volnočasové aktivity jsou motivovány vnitřně, z osobního pocitu uspokojení, touze zdokonalování a prožití toužebně očekávaného času. Pedagog volného času nebo jakýkoliv jiný instruktor věnující se zájmovým aktivitám je pro žáky přirozenou autoritou, kterou buduje na lidských vztazích se svěřenci. Stává se kamarádem, kterému se děti svěřují s různými problémy a tajemstvími, protože mu věří.

*„Pedagogické ovlivňování volného času, zejména výchova dětí a mládeže v době mimo vyučování je významnou oblastí výchovného působení. Poskytuje příležitost vést jedince k racionálnímu využívání volného času, formovat hodnotné zájmy, uspokojovat a kultivovat významné lidské potřeby, rozvíjet specifické schopnosti a upevňovat žádoucí morální vlastnosti.“<sup>15</sup>*

Výchova mimo vyučování výrazně přispívá k prevenci společensky nevhodných a škodlivých forem chování, což je významné zejména v současné společenské situaci. Je logické, že dítě, které nemá žádné zájmy, se začne nudit a vymýšlet různé nekalosti pod negativním vlivem party. Nastávají i situace, kdy dítě na sebe upoutává pozornost svých rodičů a přátel, stává se tak obětí šikany nebo agresorem. Citové strádání zažívají i děti při narození sourozence nebo když si jeden z rodičů najde nového partnera, a tím se rodina stává neúplnou.

Právě i proto školní družina je velmi důležitá pro rozvoj osobnosti dítěte. Díky podpoře vzájemné spolupráce a posilování přátelské komunikace je jednou z možností prevence rizikového chování. Vychovatel i rodič mohou zabránit situaci, která může nastat nebo již nastala. Je potřeba i o malém podezření vzájemně komunikovat a minimalizovat tím možné rizikové chování.

---

<sup>15</sup> PÁVKOVÁ J., *Pedagogika volného času*, 1999, PRAHA: Portál, ISBN 80-7178-295-5.

### 3.1 Osobnost vychovatele

Ve školní družině pracují vychovatelky, které jsou zařazeny mezi pedagogické pracovníky podle Školského zákona č.563/2004 Sb. tato pracovní pozice používá termíny vychovatel, pedagog volného času nebo sociální pedagog. Odbornou způsobilost vychovatel získá vysokoškolským nebo vyšším odborném vzdělání v oboru zaměřeném na vychovatelství.

*Národní soustava povolání zařazuje vychovatele do odborného směru výchovy a vzdělávání. Nese název Vychovatel školní družiny, domova mládeže, internátu. Vychovatel je zde popsán jako pedagogický pracovník s vyšší kvalifikací, který provádí výchovně vzdělávací činnost zaměřenou na celkový a specifický rozvoj osobnosti dětí, žáků nebo studentů a na jejich zájmové vzdělávání podle výchovně vzdělávacích programů činnosti ve školní družině, v domově mládeže, v internátu, popřípadě v jiných zařízeních.<sup>16</sup>*

Pro úspěšné vykonávání práce vychovatelky je nutné splnit několik základních předpokladů. Základem pro úspěšné vykonávání práce je kladný vztah k dětem, který dokáže projevovat. Měla by mít vysokou míru empatie a umět vytvořit ve skupině dětí příznivé sociální klima. Měla by ovládat umění jednat s dětmi efektivně, mít organizační schopnosti a rozvíjet je. Měla by být pozitivně naladěna v činnostech i jejich hodnocení. Předpokladem úspěchu vychovatelky jsou dovednosti v různých zájmových oblastech, ale stejně důležitá je její schopnost v těchto oblastech děti vést, podněcovat je, rozvíjet jejich schopnosti.

Proto, aby vychovatelky zajistily výchovnou funkci školní družiny, měly by tedy také znát pojem sociálně patologické jevy, a těmto jevům umět předcházet a popřípadě je následně řešit. Školní družina tuto funkci plní již tím, že je provozována, protože jsou zde žáci chráněni před hrozbami nevhodně využitého volného času.

---

<sup>16</sup> Konkrétní podoba katalogu povolání dostupná na webových stránkách <http://katalog.nsp.cz/>

### 3.2 Preventivní program školní družiny

Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy vydalo *Metodický pokyn ministra školství, mládeže a tělovýchovy č.j. 28 275/2000-22* k prevenci a řešení šikanování mezi žáky škol a školských zařízení. Tento pokyn ukládá pedagogickým pracovníkům, aby vedli žáky a studenty k osvojování norem mezilidských vztahů založených na demokratických principech, respektujících identitu a rozvíjejících pozitivní mezilidské vztahy a úctu k životu druhého člověka, respekt k individualitě každého jedince, etické jednání a jednání v souladu s důrazem na právní odpovědnost jedince. Žádá, aby školní řád jasně stanovil pravidla chování včetně sankcí za jejich porušení.<sup>17</sup>

Prevence rizikového chování nespočívá jen v realizování specializovaných projektů primární prevence, ale v každodenní práci všech pedagogických pracovníků, kteří vytvářejí vhodné klima ve škole a třídě. Smyslem preventivního programu školy je naučit žáky uvědomovat si pravdivé skutečnosti života, ale souběžně s tím musí plnit své funkce také rodina. Cílem všech pedagogických pracovníků, rodičů a celé společnosti, je vychovat zdravého člověka po fyzické a duševní stránce. Zralou osobnost, která nebude podléhat negativním psychopatologickým jevům dnešní tak uspěchané doby.

Preventivně výchovně vzdělávací působení by se mělo stát nedílnou součástí výuky a života školy a nepřímo prostřednictvím rodičů i celkového způsobu života žáků.

Školní družina plní primární prevenci rizikového chování tím, že děti učí aktivnímu využívání volného času, zároveň má také pozitivní dopad na vztahy mezi vrstevníky. Při využívání kolektivních her a skupinových prací je v dětech podporována možnost spolupráce, nápomoci druhému i vzájemná komunikace.

---

<sup>17</sup> MACHOVÁ J., KUBÁTOVÁ D., a kol., *Výchova ke zdraví*, 2015, PRAHA: GradaPublishing, ISBN 978-80-271-0993-7.

## **PRAKTICKÁ ČÁST**

#### 4 PŘÍPADOVÁ STUDIE ZAMĚŘENA NA ŽÁKY 1.STUPNĚ S RIZIKOVÝM CHOVÁNÍM

Praktická část je založena na kazuistice primární šikany a její zmírnění nastavené aktivním trávením volného času agresora. Poukazuje na vliv programu školní družiny na sociální vztahy a komunikaci mezi žáky. Zároveň je doplněna názory zkušených vychovatelek na vliv školní družiny na agresi.

Chování každého dítěte se odvíjí od prostředí, kde tráví nejvíce času. Proto právě školní klima je nedílnou součástí socializace jedince. Fungující kolektiv je typický tím, že se navzájem respektují, naslouchá jeden druhému, vzájemně si pomáhají, tolerují různé potřeby ostatních, důvěřují si a na základě důvěry dokážou mluvit o svých pocitech a názorech. V opačném případě klima, kde žáci mají strach otevřeně hovořit s ostatními vrstevníky, bojují mezi sebou a nectí možnost volby druhých, přispívá ke vzniku či rozvoji rizikového chování.

Každé dítě se v kolektivu projevuje velmi individuálně. Někteří se spolu s ostatními věnují různým aktivitám a spolupracují, pak jsou děti, kteří se rády o samotě věnují svým oblíbeným hračkám. Dále jsou tu ti, kteří rádi organizují kolektiv a mají vše pod kontrolou. Vždy záleží na osobnosti dítěte, která se vyvíjí spolu s jeho věkem.

Dnes je však ve třídě běžné, že průbojnější žáci popichují a škádlí druhé, aby na sebe upozornili. Je ale velký rozdíl v tom, jak toto chování vnímají ostatní vrstevníci. Každý jedinec cítí a vnímá tyto skutky rozdílně, pro někoho vyjadřuje nevinnou „legráčku“, pro druhé bolestivý pocit. Proto by už v brzkém věku měly být dítěti nastavovány hranice, které jsou pro společnost únosné. Pokud se už zde něco zanedbá, je velmi pravděpodobné, že se v budoucnu v sociálních vztazích projeví možné výkyvy.



## 4.1 Kazuistika

Jak bylo výše zmíněno, pokusím se v této kapitole popsat situaci, kdy jsme se společně s pedagogickým kolektivem pokusili o minimalizaci rizikového chování u jedince ve čtvrtém ročníku, jeho začleněním do kolektivu školní družiny.

Pracuji jako vychovatelka ve školní družině na Základní škole v Radnicích. Tuto práci vykonávám již čtvrtým rokem. Snažím se zde organizovat činnosti tak, aby si zde žáci mohli budovat sociální vztahy a také zdokonalovat komunikaci mezi sebou. V oddělení mám každý rok v průměru okolo třiceti žáků a žákyň ve věku od šesti do jedenácti let. Se situací, která je v této kapitole popsána, jsem se setkala minulý rok v zimě, a která pro mě tedy byla i inspirací pro moji bakalářskou práci.

V té době mé oddělení mimo jiné navštěvoval chlapec druhé třídy vietnamské národnosti. Z důvodu ochrany GDPR nemohu zveřejnit jeho pravé jméno, proto ho v této práci budu nazývat Tomášem. Byl velmi šikovný, rozuměl českému jazyku, bohužel ale přes jeho jazykovou bariéru se obtížně vyjadřoval. Já i ostatní žáci jsme se snažili s ním více komunikovat, děti ho rády učily slovní zásobě, jeho potíže přijaly a zodpovědně se postavily k jeho nápravě. Byl velmi kamarádský a rád poznával nové věci. Jeho rodiče provozují obchod s potravinami a jsou pracovníčně velmi vytížení. Jejich jazyková bariéra je však mnohem hlubší než u jejich syna. Vzhledem k pracovní vytíženosti Tomášovo rodičů, měl svoleno ze školní družiny ve 14,30 hod. odcházet sám za nimi do obchodu, kde také v prvním poschodí mají zřízený byt. Jednoho dne však přišla maminka a nahlásila, že si syna od tohoto dne bude vyzvedávat ona nebo její manžel. Snažila jsem se od matky dozvědět, jaký k tomu mají důvod a jestli toto rozhodnutí pro ně není přítěží. Jelikož Tomášova matka českým jazykem téměř nedokáže hovořit, moc „chytrá“ jsem z toho nebyla. Nicméně mi tato změna nedala spát, proto jsem si hned druhý den vzala Tomáše stranou a snažila se dozvědět více. Jeho odpovědi byly krkolomné, avšak jsme společnými silami přišli na důvod tohoto rozhodnutí. Tomáš si doma stěžoval, že má strach chodit sám domů, protože ho pronásleduje a uráží, na úkor jeho vietnamské národnosti, žák ze čtvrtého ročníku.

Vzhledem ke zjištěným informacím jsem byla nucena jednat. Sjednala jsem si tedy konzultaci s paní ředitelkou a metodikem prevence místní základní školy. Na této schůzce

jsem je seznámila s aktuální situací a navrhl, aby bylo s oběma dětmi jednáno. Po identifikaci žáka, projevujícího rizikové chování, byl pozván on i jeho zákonní zástupci na schůzku, která by měla být upozorněním pro Filipa i jeho rodiče. Filip pochází z rodiny, která žije na okraji sousední vesnice, nemá mnoho stálých obyvatel, proto zde Filip nemá téměř žádné kamarády. Když je doma věnuje se psovi, který je jeho domácím mazlíčkem. Je jedináčkem, přesto se mu nedostává takové péče, jakou by si přál z důvodu pracovní vytíženosti rodičů. Jeho prospěch ve škole je v průměru chvalitebný. Po vyučování často zůstává ve městě, kde sídlí škola, aby zde mohl trávit čas s kamarády ze třídy. Domů se vrací v odpoledních hodinách autobusem, někdy ho vyzvedávají rodiče. Mezi jeho zájmy patří hraní počítačových her, četba a procházky s Chikem, jeho psem. Dle jeho zájmů je možno vydedukovat, že do kontaktu se svými vrstevníky tolik nepřijde a využívá se v individuálním využití volného času.

Rodiče byli velmi překvapeni, když se dozvěděli „obvinění“, které na jejich syna padá. Nicméně také přiznali, že oba mají velmi náročné a časově vytěžující zaměstnání, proto se synovi přes den nemohou tolik věnovat, ale že s ním samozřejmě promluví a za takové jednání mu vyčiní. Konfrontace tedy zůstala prozatím u slovní dohody, která spočívala v tom, že Filip slíbil, že se nic takového nebude opakovat a že se Tomášovi osobně omluví. Ze schůzky jsem odcházela s dobrým pocitem, že jsme Tomášovi pomohli od strachu a že viníkovi bylo vyčiněno za nevhodné chování.

Zanedlouho však Tomáš přišel s další prosbou o pomoc, kdy popsal situace, kdy mu někdo neustále schovává v šatně věci, navíc že na něj Filip opět pokřikuje o přestávkách, že je „žalovníček“ aj. Opět jsem tedy vyrazila za vedením školy a žádala o potrestání opakovaně nevhodného chování ke slabšímu. Po dohodě s metodikem prevence jsme se dohodli, že se viníka pokusíme umírnit alternativním trestem, a to povinou docházkou do školní družiny. Tento návrh jsme podali i Filipovo zákonným zástupcům s vysvětlením, že je potřeba Filipův volný čas trochu organizovat, dohlížet na něj a zároveň ho socializovat mezi jeho vrstevníky. Rodiče na tento návrh přistoupili.

Po nástupu Filipa do školní družiny bylo vidět, že opovrhuje, jak dětmi kolem sebe, ale i činnostmi, které pro ně byly připraveny. Tomáše ve třídě ignoroval, stejně tak i mladší žáky. Bylo vidět, že školní družinu navštěvuje jen z důvodu donucení ze strany rodičů. Zprvu jsem se cítila bezradně, když jsem viděla, jak ke každé práci přistupuje

s odporem. Hledala jsem tedy způsoby, jak ho zaujmout a socializovat mezi účastníky školní družiny. I tato situace mně donutila, abych se více zaměřila na činnosti a hry stmelující kolektiv. Snažila jsem se Filipovi zadávat různé úkoly, kterými napomáhal ostatním v kolektivu. Všimla jsem si, že pokud je Filip zaúkolován, dokáže s dětmi vycházet, dokonce i Tomášovi dokázal pomoci, pokud bylo jeho pomoci žádáno. Filip začal poznávat, že čas trávený aktivní činností mezi dětmi je mnohem příjemnější, než když běhá venku bez přátel a bez cíle. Toto uvědomění pro mě bylo odměnou.

Ve volných chvílích jsme také využívali hry, kde děti musí spolupracovat mezi sebou a spoléhat jeden na druhého. Pár využívaných her pro inspiraci popisují v této kapitole:

- 1) HAD – děti rozdělíme do pětičlenných skupinek, postavíme je do kruhu, pak dětem zadáme povel, aby zavřeli oči a vzpažili ruce. Opatrně rukama hledají ruce toho druhého, pokud se všichni spojí, oči otevřou. Následujícím úkolem je, aby se děti pokusily rozplést, přičemž se nesmí pustit. Pro úspěšné zvládnutí hry je potřeba, aby spolu žáci spolupracovali. Po skončení hry si promluvíme o jejím průběhu.
- 2) HODNÍ SKŘÍTKOVÉ – tato hra je časově náročnější, jedná se o to, že na lístečky napíšeme jména dětí, které si později vylosuje každý žák. Po vylosování si žáci hrají na „hodné skřítky“ a svým vybraným spolužákům se věnují a pomáhají mu. Po týdnu společně vyhodnotíme průběh hry. Děti mohou také hádat, kdo jim dělal skřítky, jaké to bylo, co se jim líbilo a naopak.
- 3) MAGNET – postavíme děti do kruhu a pustíme hudbu. Děti v tuto chvíli se různě pohybují. Po krátkém časovém úseku hudbu ztišíme a vykřikneme jméno dítěte, které musí ostatní vyhledat a pohládit. Jakmile ho všichni pohladí, celý postup se opakuje, dokud si pocit pohlazení a vzájemné důvěry nevyzkouší každý účastník. Je velmi důležité při této hře uhlídat, aby děti hru nezneužívaly k agresii.
- 4) ŘETĚZOVÁ REAKCE – vybereme žáka, který bude na začátku řetězce. Dotyčný pak vybírá dalšího, se kterým má něco společného (mohou to být šaty, koníčky, kroužky, vlastnosti). Další dítě si vybírá další a další, až jsou

spojeny všechny děti. Hru můžeme opakovat. Dětem tak můžeme ukázat, že mají hodně společného.<sup>18</sup>

Takovýchto motivačních her existuje mnoho, přesto všechny si zakládají na spolupráci v třídním kolektivu nebo komunikačních schopnostech jedinců i třídy.

Při přibližně tříměsíčním pozorování jsem si u Filipa všimla změny už při příchodu do třídy. Zprvu přicházel s hlavou skloněnou, s nuceným pozdravem se usadil v lavici nebo na pohovce a čekal na mé povely, sám se iniciativně do ničeho nehrnul. Po pravidelném zapojování nejen Filipa do činností i her proběhla změna v jeho chování. Do třídy přicházel mezi prvními, sám se zapojil do pokládání židliček ze stolů na zem a sem tam si našel i někoho na rozhovor. Začal mezi vrstevníky nacházet přátele. Jeho přístup se změnil i k pracovním činnostem ve třídě. Rád se angažoval, pocítovala jsem, že se tím snaží projevit vděk za pozornost, která mu do té doby nebyla tolik věnována. Dokonce i s Tomášem dokázal spolupracovat, už neprojevoval nadřazenost nad ním a dokázal tolerovat jeho odlišnost v jazykové bariéře. Po celou dobu tohoto zkušebního období, a zároveň šance pro Filipa, jsem byla v kontaktu s jeho rodiči. I oni pocítovali u Filipa zvrát, dozvěděla jsem se také, že zapracovali na jeho přebytku volného času i doma. Přípravovali mu různé domácí povinnosti, jako je vynášení odpadkového koše, utírání nádobí z odkapávače, vysávání koberců. Za splněné povinnosti byl odměněn uznáním a pochvalou ze strany jeho rodičů. Potvrdili mi, že i tedy doma se k nim chová lépe, není tak drzý a nevyjadřuje odpor ke společně tráveným aktivitám.

Po nějaké době i Filip poznal, že jeho chování bylo nevhodné a neuvážené, že Tomáš není špatný kluk. Při občasném zaškobrtnutí, kdy se pokusil třeba rozkazovat druhým dětem, se po upozornění, zase stáhl. Proto nebylo tedy třeba ho trestat zhoršeným stupněm z chování nebo jiným opatřením. Ve školní družině je začleněn i letos, dokonce na jeho žádost, a vzhledem k věkové nadřazenosti rád pomáhá mladším.

---

<sup>18</sup> SKÁCELOVÁ L., FERDOVÁ J., ZÁRUBOVÁ L., AUJEZKÁ A., *Metodika práce s dětmi na 1.stupni ZŠ*, 2012, Karlova univerzita v Praze, ISBN 978-80-7476-007-5.

Tomášovo maminka zprvu nebyla nadšená, když se dozvěděla, že Filip bude docházet do stejného oddělení školní družiny jako její syn. Bylo potřeba ji vysvětlit, že Filip není zlý chlapec, jen hledal pozornost a uznání, které se mu v rodině nedostávalo, proto jsme zvolili s vedením školy a metodikem prevence tuto možnost alternativního trestu. Po krátkém čase sama zjistila, že na Tomáše už neútočí a že v rámci kolektivu spolu dokážou chlapci vycházet. Na konci školního roku přišla potvrdit souhlas, že Tomáš může ze školy odcházet zase sám.

Já se v rámci různých družinových besed snažila děti přesvědčit, že at' mají jakýkoliv problém, musejí se s ním svěřit, nejlépe dospělé osobě, aby se s ním dalo následně pracovat. Mé pozorování mě utvrdilo v tom, že Filip pouze hledal pozornost, které se mu doma nedostávalo. Navíc mě celá tato situace přesvědčila právě o tom, jak je důležité se dítěti věnovat a zároveň mu dle našich možností pomohli organizovat volný čas ve prospěch sociální adaptace. Tato zkušenost mě obohatila nejen v roli vychovatelky, ale také v roli matky.

#### **4.2 Rozhovory s pedagogy**

V teoretické části byl vymezen vliv školní družiny na chování žáků dle poznatků čerpaných z uváděné literatury. Na základě těchto poznatků byl vybrán rozhovor jako výzkumná metoda pro zjištění vlivu zájmových činností. Tento jev je zkoumán proto, aby byly vyvráceny nebo potvrzeny hypotézy o pozitivním vlivu zájmových aktivit na chování žáků mladšího školního věku. V rozhovoru jsou otázky nastaveny jasně a stěžejně k tématu. Oproti dotazníku není možné se k nějaké otázce nevyjádřit. Jako jeho výhody jsou vyzdvihovány jeho časová nenáročnost, osobní kontakt, údermost a možnost volby vlastní otevřené odpovědi respondentů. Data sama o sobě tak velkou cenu nemají, je potřeba je utřídit, analyzovat a vyhodnotit.

K rozhovorům tedy byla vybrána ředitelka radnické základní školy a čtyři vychovatelky z různých základních škol. Tyto respondentky byly zvoleny z důvodu dlouholeté praxe ve školství, které mají zkušenosti ve výchovně vzdělávacím procesu a socializace žáků mladšího školního věku. Respondentky pochází z různých škol Plzeňského kraje, jsou osloveny proto, aby nastínily pohled na chování žáků ve školní

družině v různorodém prostředí, především podle počtu žáků nebo také dle venkovského nebo městského prostředí. Všechny byly ochotny odpovědět mi na pár otázek souvisejících s tématem bakalářské práce. Rozhovory zjišťují zkušenosti pedagogických pracovníků s rizikovým chováním v konkrétní školní družině a jejich názory na to, jak je možno pomocí volnočasových aktivit ovlivnit chování žáků. Jejich názory jsou pak sjednoceny a vyhodnoceny v následující kapitole.

Sestavení rozhovoru a hypotéz:

- Jak máte ve školní družině nastavený celodenní režim?
- Jak se děti k sobě ve třídě chovají?
- Myslíte si, že školní družina ovlivňuje chování žáků?
- Myslíte si, že při diagnostikované šikaně může začlenění agresora do školní družiny zmírnit jeho chování?
- Setkala jste se někdy s rizikovým chováním ve Vašem oddělení?

Na základě poznatků z literatury, kazuistiky, zjištěných informací se stanovují tyto hypotézy:

**H1: Předpokládáme, že organizované činnosti školní družiny mají pozitivní vliv na chování žáků.**

**H2: Usuzujeme, že vhodně naplánovaný režim školní družiny podporuje zdravý rozvoj osobnosti jedince.**

**H3: Domníváme se, že vhodně vybrané aktivity školní družiny utužují vztahy mezi vrstevníky.**

## **Rozhovor č.1**

Jako první rozhovor byl uskutečněn s ředitelkou Základní školy v Radnicích. Vedení školy ji bylo svěřeno před třemi lety, předtím pracovala jako třídní učitelka na druhém stupni této základní školy. Má tedy ve školství několikaletou praxi a vzhledem k současnému vedení školy i mnoho zkušeností s rizikovým chováním. Nastínila tedy situaci týkající se rizikového chování, vyslovila svůj názor na možnosti řešení šikany a podala informace o preventivních aktivitách konajících se na místní základní škole. Z rozhovoru vyplývá, že jako ředitelka školy má zkušenosti s rizikovým chováním dětí, spíše na druhém stupni základní školy, nicméně počet případů je minimální. Odůvodňuje to množstvím besed prevence rizikového chování probíhajících na škole, ale také školenými pedagogy a vychovatelkami, kteří připravují program předcházející vzniku nevhodného chování. Dle jejích zkušeností hlavním důvodem agresivního chování žáků je nejen špatné rodinné zázemí, ale také přebytek volného času, kdy dítě nemá ponětí, co si s ním počít. Sama také souhlasí s alternativními tresty, nicméně dodává, že ne každá škola má takové možnosti. Zmiňuje se také o jedním z alternativních trestů uskutečněném na místní základní škole, kde se úspěšně pokusili o zmírnění agresivního chování u žáka čtvrtého ročníku začleněním do kolektivu školní družiny, kde se také naučil vhodnému chování ke svým vrstevníkům a socializaci. Na řešení nevhodného chování pak zasedá ve škole výchovná komise, složená z výchovné poradkyně, metodika prevence, třídního učitele a rodičů. Oni společně se podílejí na možném nápravném opatření a potrestání jedince.

## **Rozhovor č.2**

Dále byla oslovena místní vedoucí vychovatelka školní družiny Markéta Laubrová, která svoji práci vykonává již 19 let. Ochotně a stručně popsala atmosféru kolektivu a vyjádřila se k myšlence vlivu školní družiny na chování žáků. Program školní družiny dělí do několika částí, po obědě se žáci věnují odpočinku a relaxaci, poté se věnují pravidelným vzdělávacím činnostem. Další částí harmonogramu je činnost příležitostná,

kdy se děti věnují vycházkám do přírody, skupinovým hrám ve školní tělocvičně nebo navštěvují místní kulturní besedy. V odpoledních hodinách mají možnost výběru činností, o které mají zrovna zájem. Paní vychovatelka také upozorňuje na přísné dodržování nastavených pravidel z důvodu bezpečnosti sebe i druhých. Zdůrazňuje, že jsou žáci zde vedeni ke vzájemné spolupráci, toleranci, ohleduplnosti a respektu. Nemá zkušenosti se šikanou, nicméně potvrzuje, že pokud by byli účastníci šikany začleněni do kolektivu školní družiny, je třeba spolupracovat se všemi zúčastněnými, přesto však aktivity vykonávané ve školní družině mohou pozitivně vylepšit vztahy mezi dětmi.

### **Rozhovor č.3**

Další dotazovanou byla zvolena vychovatelka Barbora Gregorová, která vede oddělení školní družiny na Základní škole v Rokycanech. Při rozhovoru jsem se od ní dozvěděla, že tuto práci vykonává teprve druhým rokem a je zároveň studentkou vysoké školy. Jelikož se tato škola nachází v okresním městě, je zde více tříd školní družiny. Barbora Gregorová pracuje ve třetím oddělení, kde má 28 žáků a žákyň, což je téměř plno početná třída. Celodenní režim je dělen do tří forem, a to na pravidelnou, příležitostnou a spontánní. Pravidelná činnost je zaměřena na vzdělávání žáků, příležitostná na pohybové aktivity a spontánní volbu činností žáků. Také se paní vychovatelce osvědčil „kruh pravdy“, kde se děti vyjadřují k chování žáků mezi sebou a ke vzniklému případnému problému. Pro tuto „hru“ je potřeba si navzájem důvěřovat a odbourat strach z vyjádření vlastního názoru před ostatními. Výsledkem této diskuze by vždy mělo být nějaké poučení. Je zde také připuštěn fakt, že mezi dětmi dochází k různým roztržkám a pomluvám, nicméně nic tak závažného, co by se přibližovalo rizikovému chování, přesto je potřeba takové jednání usměrňovat.



#### **Rozhovor č.4**

Dalším výběrem pro rozhovor byla paní vychovatelka Gabriela Vnoučková, která má patnáctiletou praxi ve školní družině na Základní škole v Dobřívě. Jedná se o spádovou školu v okrese Rokycany. Jedná se o menší školu, kterou navštěvuje asi tak 170 žáků a žákyň. Školní družina je tvořena ze dvou oddělení a jejich nemalou výhodou je menší počet žáků ve třídě. Program školní družiny je velmi podobně nastaven jako v předchozích školách, zaměřen na vzdělávací, odpočinkovou, pohybovou a zájmovou oblast. Žáci spolu ve třídě vycházejí bezkonfliktně, vzhledem v převažující dívčí části kolektivu, je zde nastolen režim bez agrese a jiných potyček, které probíhají spíše mezi chlapci. Respekt a spolupráce jsou podporovány mimo jiné v pracovních dílničkách, kde děti tvoří různé výrobky, kterými pak potěší své rodiče. Tyto dílničky jsou organizovány formou zájmového kroužku, který je však pro členy školní družiny povinný, je zde kladen důraz na jejich individualitu, kreativitu a toleranci k individuálním možnostem jedinců. Potvrzuje, že školní družina má vliv na chování žáků, ale k pozitivnímu výsledku vlivu je potřeba důsledného a vstřícného přístupu vychovatele. Potvrzuje také, že šikana již na jmenované základní škole řešena byla, nicméně se jednalo o žákyně staršího školního věku, do školní družiny tedy nedosahovala.

#### **Rozhovor č.5**

Poslední rozhovor byl proveden se zkušenou vedoucí vychovatelkou Petrou Sukovou na Základní škole v Mlečicích. Paní vychovatelka mi podala popis místní základní školy, která má kapacitu pro 300 žáků. Jedná se o venkovskou malotřídní školu s rodinnou atmosférou. K programu školní družiny také dodala, že se zapojili do sportovního projektu, který v dětech podporuje kladný vztah k pohybu. Chování žáků ve skupině zhodnotila velmi kladně, vyzdvihuje spolupráci mezi staršími a mladšími žáky, vzhledem k nízkému počtu dětí ve třídě, se s nimi pracuje velmi dobře. Činnosti vybírá s důrazem na vzájemnou spolupráci a komunikaci. Malý počet žáků ve třídě navozuje klidnou a rodinnou atmosféru, kde se mohou svěřit se svými stížnostmi, ale i kladnými zkušenostmi

bez ostychu. Činnostmi a okamžitým řešením drobných přestupků, které se neobjevují tak často, žáci nevědomky předcházejí sklonům k rizikovému chování a rozvíjí kamarádské vztahy mezi sebou.

Po těchto rozhovorech jsem se přesvědčila, že školní družina a aktivity vytvářené v ní pozitivně ovlivňují chování žáků a vztahové vazby mezi nimi. Po zkušenostech paní ředitelky bylo řečeno, že žáci, kteří dokážou svůj volný čas trávit aktivně a smysluplně, jsou více přátelští a nezbývá jim čas ani energie na nekalé chování.

### **4.3 Vyhodnocení rozhovorů a doporučení**

Rozhovory, které jsem uskutečnila s vybranými vychovatelkami a ředitelkou školy, byly vypracovány stručně, aby odpověď byla k danému tématu výstižná. V této kapitole se pokusím o jejich vyhodnocení.

První otázka se zabývá programem školní družiny, jelikož dotazovaní respondenti pochází z různých škol. Přesto jsem se přesvědčila, že režim dne ve školní družině je téměř shodný. Po tom, co se žáci sejdou ve třídě, společně odchází do jídelny na oběd. Po návratu do třídy se věnují relaxačním a odpočinkovým technikám pro dobré trávení dětí. Poté se žáci vzdělávají v oborech, které si pro ně samy vychovatelky připravily. Do besed jsou zapojeni všichni žáci, kdy mají také možnost pokládat dotazy k příslušnému tématu a prohlubovat zájem a znalosti v něm. Poté se žáci věnují kolektivním hrám, individuálním soutěžím na školním hřišti nebo v okolí školy, záleží na možnostech konkrétního školského zařízení. Po návratu do třídy mají děti možnost volby činností, kterým se budou věnovat. Jak již tento režim naznačuje, žáci jsou zaměstnávány aktivitami, při kterých nezbývá mnoho času na nekalé chování, jsou neustále pod dozorem pedagogického pracovníka. Zároveň je však také dbáno na relaxaci a odpočinek potřebný k duševní hygieně osobnosti.

Druhá otázka zjišťuje klima školní družiny. Respondenti se shodují, že program zájmových činností je nastaven tak, aby se žáci učili a prohlubovali smysl pro spolupráci, snahu pomáhat druhým a vzájemnou komunikaci. K fungování v kolektivu je také

žádoucí si s dětmi vytvořit určitá pravidla, podle kterých by se k sobě měli chovat, na jejich následné dodržování dohlíží příslušná vychovatelka. Neučí se zde jen vhodnému týmovému chování, ale je zde také při individuálních pracích podporováno sebevědomí a kreativita jednotlivců.

Ve třetí otázce je zkoumáno, jaký vliv školní družina může mít na chování žáků. I zde se dotazovaní respondenti shodli a vyzdvihují správné nasměrování žáků v oblasti aktivního trávení času. Je důležité, aby si děti dokázaly vhodně naplánovat volný čas a vyplnit ho takovými aktivitami, které podporují jejich zájem a zároveň sociální interakci. Mezi dětmi je také podporován vzájemný respekt a tolerance. Právě tyto dovednosti vedou k pozitivnímu vnímání vztahů mezi jedinci.

Čtvrtá otázka zjišťuje názory dotazovaných na začlenění agresora do kolektivu školní družiny. Tato otázka je spíše teoretická, protože z odpovědí respondentů vyplývá, že s tím nemají přílišné zkušenosti, nicméně potvrzují, že v případě diagnostikované šikany, je i tato možnost alternativního trestu vhodnou formou nápravy agresora. Nicméně jak paní ředitelka Vladimíra Cozlová zmiňuje, ne každá škola si může realizaci alternativních trestů dovolit. V případě využití začlenění agresora do zájmových aktivit je důležité dbát na přístup k němu ze stran všech zúčastněných a na vhodný výběr činností.

Pátá otázka se zabývá množstvím případů prokázané šikany na konkrétních školských pracovištích. Respondentky se shodly, že výskyt rizikového chování na jejich školách je téměř nulový. Také přiznávají, že malé posměšky nebo provokování se u nich objevuje celkem běžně, jedná se však o drobné přestupky bez úmyslu ublížit. V tomto případě jde spíše o „legrácky“. Ale i ty jsou řešeny okamžitě a individuálně na místě.

### **H1: Předpokládáme, že organizované činnosti školní družiny mají pozitivní vliv na chování žáků.**

V kazuistice bylo pozorováním potvrzeno, že žák, u kterého se vyskytl projev šikany, byl začleněn do školní družiny, aby nabyl různých dovedností jako je komunikace, spolupráce a samostatnost. U tohoto konkrétního žáka proběhl opravdu velký zlom už po třech měsících v přístupu ke svým vrstevníkům, kteří se liší národností,

tělesným omezením nebo inteligencí, avšak pořád jsou to rovnoprávní jedinci jako všichni ostatní. Také z rozhovorů vyplývá, že žáci, kteří se věnují zájmovým činnostem, které školní družina nabízí, se učí zodpovědnosti za své činy, nekonfliktním vztahům mezi jedinci, vzájemné spolupráci a podpoře sebevědomí jedinců.

**H1 byla potvrzena.**

**H2: Usuzujeme, že vhodně naplánovaný režim školní družiny podporuje zdravý rozvoj osobnosti jedince.**

Výzkum v podobě rozhovorů potvrdil, že kvalifikované vychovatelky nastavují program školních činností podle potřeb a zájmů dítěte. Je nutno dbát nejen na bezpečnost žáků, ale také na jejich relaxaci, pravidelný pohyb i nabývání nových poznatků. Dá se říct, že družina jako zájmová činnost obsahuje všechny výchovně-vzdělávací kompetence, které se dítěti nemohou dostat, pokud se dítě žádným zájmům nevěnuje. Dítě zde může poznat, v kterých aktivitách vyniká a nasměrovat jeho energii správným směrem.

**H2 byla potvrzena.**

**H3: Domníváme se, že vhodně zvolené aktivity školní družiny utužují vztahy mezi vrstevníky.**

Ve vyhodnocení výzkumu je zmíněno, že při dobře zvoleném výběru her a skupinových prací, je možné tvrdit, že děti ve třídě spolu dobře vycházejí. Tyto aktivity jsou stavěny na podporu spolupráce, komunikace, pomoci a vzájemného respektu. Tento cíl je pak prokazatelný na chování žáků mezi sebou. Naopak děti, kteří se věnují jen individuálním zájmům jsou ochuzeny o tyto vlastnosti a mohou mít v kolektivu značné potíže. Člověk se učí sociálním dovednostem a je třeba je vyvíjet, pokud jsou zanedbávány, mohou se projevovat různými způsoby, někdy i právě projevy rizikového chování ve společnosti.

**H3 byla potvrzena.**

Na základě zjištěných poznatků lze doporučit, aby se rodiče pozastavili nad aktivitami volného času jejich dítěte a vrstevníky, se kterými se stýkají. Začleněním do kolektivu školní družiny mu mohou ukázat vhodný směr pro využití volného času. Zde se také naučí dovednostem jako je vzájemná spolupráce, vhodná komunikace, zásady společenského vystupování, etická pravidla, a zároveň nevědomky podléhají primární prevenci rizikového chování.

Práce také doporučuje, aby si rodiče na své děti našli čas a projevovali o ně zájem. Protože společně trávené chvíle s dětmi podporují jejich zdravý rozvoj osobnosti a projevují jim tím zájem o ně samotné, což chce každé dítě cítit. Kazuistika této bakalářské práce také nabádá vedení školských zařízení, jak důležité je, aby škola nabízela a podporovala zájmové činnosti organizované ve volném času žáků a nastavovala jejich program tak, aby žáci byli vedeni ke kolektivní spolupráci, možnosti nalezení talentu, uspokojování potřeb jedinců a vhodného sociálního chování.

## ZÁVĚR

Problematikou, kterou se autorka bakalářské práce věnuje a zpracovala v kazuistice, se pojila ke slovu „ŠIKANA“. Je to slovo mnoha významů, ale většina z nás se s tímto slovem nesešla jen napsaném na obyčejném papíře, ale i ve tvrdé realitě. Už od školní zralosti se malé a nezkušené děti setkávají s tímto problémem. V naší moderní době je šikana téměř na každé škole, v zaměstnání, ale i běžném rodinném životě. Situace se může objevit obyčejným „pošťuchováním“, ale vyústit může v psychickou, až sebevražednou tragédii. Žáci na běžných základních školách si nedokážou představit, jak opakovaná legrace může ublížit. Někteří neví, jak se bránit, pomoci sobě, druhým a někdy si neví rady pedagog, ani rodič. Existují Linky bezpečí, kam může zavolat opravdu kdokoli, kdo má nějaký problém, který sám nezvládne. Agresoři někdy ani neví, proč ubližují jinému jedinci. Důvodů je mnoho. Obětní beránci jsou jedinci slabí, nevyrovnaní, bojácní, ale i ti, kteří jsou siláci a své chování předstírají, že oni jsou tou ubližovanou osobou.

Základní školy jsou ukázkovým materiálem, kde rizikové chování je a bude. Školy se snaží, aby žákům a dětem vyplnily vhodně volný čas a zaměstnaly je činností ve školní družině nebo školním klubu. Prevence na školách je na velmi vysoké úrovni, kterou zajišťuje metodik prevence, výchovný poradce, ředitel školy a pedagogové. Pomoc při volnočasových aktivitách je velmi záslužná a žáci si uvědomují tu prospěšnou práci. Je třeba vyhodnotit celou situaci agresora a oběti. Terapie může probíhat společně s danou dvojicí, individuálně nebo skupinově. Jedinec se naučí vyrovnanému chování formou hry, pantomimy, skládačky, kazuistiky, ale i odborník, pedagog dokáže posouvat žáka tou správnou cestou. Je třeba podchytit stav co nejdříve a sjednat nápravu pomocí vedení školy, spolužáků – vrstevníků nebo rodiny. Je to běh na dlouhou trať, ale cena úspěchu je zasloužená – uvědomit si.

Rozhovory jednotlivých pedagogů zaznamenávají přízpůsobení žáků vzájemně se respektovat, podporovat a spolupracovat. Hra už potom napomáhá snášet se a pochopit, proč se to muselo stát a já byl tím špatným, kdo ubližoval (ono to přeci nemuselo takhle dopadnout). Stejně tak kazuistika v této bakalářské práci poukazuje a potvrzuje, že i dítě

se sklony rizikového chování, může být umírněno různými aktivitami, a hlavně zapojením do kolektivu, kde se učí pomáhat, komunikovat a respektovat druhé. Správné využití volného času a zaměstnání (ne přetížení) je velmi důležité. Smysluplné činnosti dodávají žákům elán, energii, naučí se něco nového a v životě je to posouvá směrem nahoru – dál.

V dnešní moderní době je třeba sociálně patologickým jevům předcházet. Dětem sdělit jasná pravidla a nastavit hranice. Pro školy je to velký problém a každá z nich by měla mít vyškolené zaměstnance zvládat tyto nelehké krizové situace. Pokusit se o nápravu je vždy složité. Každá věková kategorie nese svůj díl. Hlavním účastníkem rozřešení je učitel, další pedagogové, policie ČR, případně OSPOD. Šikanu je třeba podchytit v samém začátku. Je třeba do celé kauzy zapojit rodiče. Někdy ani oni sami netuší, co se s jejich dítětem děje. Práce je tedy zaměřena na různé pojmy, které se pojí se šikanou, prevencí, nápravou a spoluprací se složkami pomáhajících profesí. Jde zde převážně o vysvětlení, jak se v dané situaci zachovat, podpořit, sjednat nápravu, uvědomit, co se stalo. Samy děti si nedovedou představit, jak si vzájemně ubližují a co za následky mohou nastat.

Prevence rizikového chování nespočívá jen v realizaci specializovaných projektů primární prevence, ale v každodenní práci všech pedagogických pracovníků, kteří vytvářejí vhodné klima ve škole i ve třídě. Smyslem preventivního programu školy je naučit žáky uvědomovat si pravdivé skutečnosti života, ale souběžně s tím musí plnit funkce také rodina. Nedílnou součástí je aktivní vyplnění mimoškolního času dítěte.

Cílem nás všech – pedagogů, rodičů a celé společnosti, je vychovat zdravého člověka po fyzické i duševní stránce. Vzdělaného jedince, který najde své pracovní uplatnění a místo ve společnosti. Zralou osobnost, která nebude podléhat negativním psychopatologickým jevům dnešní tak uspěchané doby.

## Seznam použité literatury

1. ANTIER, E., *Agresivita dětí*, Praha: Portál, 2004, ISBN 80-7178-808-2.
2. BOURCET, S., GRAVILLONOVÁ, I., *Šikana ve škole, na ulici, doma*, 2006, Praha: Albatros, ISBN 80-00-01552-8.
3. ČERNÁ, A., a kol., *Kyberšikana – Průvodce novým fenoménem*, 2013, Praha: Grada Publishing, ISBN 978-80-247-45-77-0.
4. HÁJEK, B., PÁVKOVÁ, J., a kol., *Školní družina*, 2011, Praha: Portál, ISBN 978-80-7367-900-2.
5. HERZOG, R., *Násilí není řešení*, 2010, Fraus, ISBN 978-807-238-850-9.
6. HINES, G., BAVERSTOCK, A., *Jak na svého teenagera*, 2014, Praha: Grada Publishing, ISBN 978-80-247-9225-5.
7. HOFBAUER, B., *Děti, mládež a volný čas*, 2004, Praha: Portál, ISBN 80-7178-927-5.
8. JEDLIČKA, R., a kol., *Pedagogická psychologie pro učitele*, 2018, Praha: Grada Publishing, ISBN 978-80-271-2163-2.
9. KOLÁŘ, M., *Bolest šikanování*, 2005, Praha: Portál, ISBN 978-80-7178-513-3.
10. KOLÁŘ, M., *Nová cesta k léčbě šikany*, 2011, Praha: Portál, ISBN 978-80-7367-871.
11. KOPECKÁ, I., *Psychologie 3.díl: Učebnice pro obor sociální činnost*, 2015, Praha: Grada Publishing, ISBN 978-80-247-9880-6.
12. KRTIČKA, K., a kol., *Děti, vedoucí a volný čas*, 2004, Praha: Institut dětí a mládeže MŠMT, ISBN 80-86784-06-1.
13. MACHOVÁ, J., KUBÁTOVÁ, D., a kol., *Výchova ke zdraví*, 2015, Praha: Grada Publishing, ISBN 978-80-271-0993-7.
14. NAVRÁTIL, S., MATTIOLI, J., *Problémové chování dětí a mládeže*, 2011, Praha: Grada Publishing, ISBN 978-80-247-7180-9.
15. PÁVKOVÁ, J., *Pedagogika volného času*, 1999, Praha: Portál, ISBN 80-7178-295-5.
16. PROCHÁZKA, M., *Sociální pedagogika*, 2012, Praha: Grada Publishing, ISBN 978-80-247-4033-1.



17. ŘÍČAN, P., *Agresivita a šikana mezi dětmi: jak dát dětem ve škole pocit bezpečí*, 1995, Praha: Portál, ISBN 80-717-8049-9.
18. ŘÍČAN, P., *Jak na šikanu*, 2010, Praha: Grada Publishing, ISBN 978-80-247-2991-6.
19. SKÁCELOVÁ, L., FERDOVÁ, J., ZÁRUBOVÁ, L., AUJEZKÁ, A., *Metodika práce s dětmi na 1.stupni ZŠ*, 2012, Karlova univerzita v Praze, ISBN 978-80-7476-007-5.
20. VÁGNEROVÁ, M., *Současná psychopatologie pro pomáhající profese*, 2014, Praha: Portál, ISBN 978-80-262-0696-5.
21. VALIŠOVÁ, A., KASÍKOVÁ, H., *Pedagogika pro učitele*, 2011, Praha: Grada Publishing, ISBN 978-80-247-3357-9.

#### **Internetové zdroje:**

1. NÁRODNÍ SOUSTAVA POVOLÁNÍ: <http://katalog.nsp.cz/>
2. MINISTERSTVO školství, mládeže a tělovýchovy České republiky: <http://www.msmt.cz/file/28077>
3. PREVENCE rizikového chování (online): <http://www.prevence-info.cz/p-prevence/specificka-primarni-prevence>

## PŘÍLOHY

### ROZHOVOR Č.1

**1) Jako ředitelka místní základní školy byste měla mít přehled o možném výskytu rizikového chování. Můžete stručně říct, kolik jste již za svého působení řešila případů s touto problematikou?**

Mgr. Vladimíra Cozlová: *„Šikana je skrytý problém na mnoha školách. Záleží však na každé škole, jak se s touto situací vypořádá. Prevence rizikového chování (neboli sociálně patologických jevů) by měla být součástí výuky na všech školách, v rámci tělesné výchovy, základů společenských věd a jiných předmětů. Spolupráce se složkami pomáhajících profesí je velmi důležitá a pro žáky značně poučná, je představována v podobě besed probíhajících přímo ve škole, nebo žáci formou výletu vyjíždí na přednášky do typizovaného prostředí. Za mé funkce ředitelky jsem se setkala se čtyřmi případy rizikového chování.“*

**2) Jaké jsou nejčastější příčiny vzniku šikany dle Vašich zkušeností?**

Mgr. Vladimíra Cozlová: *„Příčin je mnoho, převážně záleží na rodině a rodinném zázemí žáka. Dalším důvodem může být, že se žák nudí a neví, co s volným časem, také může být dominantním jedincem ve skupině dospívajících, obětním beránkem, nebo žákem s prospěchovými problémy – ohrožený školním neúspěchem, rizikové chování bývá spojeno s vandalismem či záškoláctvím.“*

**3) Jak často a jakou formou probíhá u Vás ve škole prevence proti rizikovému chování?**

Mgr. Vladimíra Cozlová: *„Prevence na naší škole je pravidelná, formou řízených besed, názorných ukázek a kazuistických příběhů. Je rozdělena do dvou bloků, první a druhé pololetí. Spolupracujeme se složkami pomáhajících profesí: s hasiči, záchranáři, městská policie, policie ČR a další. Třídní učitelé také vedou třídnické hodiny, kde se věnují*

*preventivně různým problémům. V případě podezření rizikového chování je s žáky jednáno individuálně podle potřeby.“*

**4) Souhlasíte v případě diagnostikované šikany s alternativními tresty? Uplatnila jste již nějaké?**

*Mgr. Vladimíra Cozlová: „Ano, ale na běžných základních školách se tak často nevyužívají, přitom možností alternativního trestu je mnoho. Vyskytují se převážně v ústavní a ochranné výchově. Spíše žáka motivuje k lepšímu chování, určitě má větší smysl než jakékoliv písemné potrestání, protože si ho žák lépe zapamatuje. Záleží však na charakteristice alternativního trestu. Na naší škole jsme již této možnosti využili prostřednictvím začlenění agresora do kolektivu školní družiny a jeho zapojení do volnočasových aktivit v ní probíhajících.“*

**5) Myslíte si, že může začlenění agresora do školní družiny ovlivnit jeho chování?**

*Mgr. Vladimíra Cozlová: „Určitě ano, sami jsme se o tom na naší škole přesvědčili. Takový jedinec využije svůj volný čas. Aktivity ve školní družině mohou žáka nejen zklidnit, ale i nasměrovat jeho energii správným směrem – vhodné využití volného času, objevení talentu apod. Vidí a zjišťuje, že on sám je potřebný a jeho vykonaná práce pomůže ostatním.“*

**6) Jak se řeší na Vaší škole rizikové chování?**

*Mgr. Vladimíra Cozlová: „Naše škola je rodinnou a otevřenou školou. Rodič je jako partner školy. Spolupráce s pomáhajícími profesemi je u nás na vysoké úrovni. Pokud nastává problém šikana, zaměříme se na žáka a je třeba mu ukázat správnou cestu. Vyžadujeme pomoc rodičů a Orgánu sociální péče a ochrany dětí (OSPOD). V případě problému zasedá výchovná komise (výchovná poradkyně, ředitelka školy, metodik prevence, rodiče a případně pozvaní hosté). Postup je určen preventivním plánem školy.“*

## ROZHOVOR Č.2

### **1) Jak máte ve školní družině nastavený celodenní režim?**

Bc. Markéta Laubrová: *„Místní školní družina je rozdělena do tří oddělení vzhledem k 85 přihlášených žáků. Všechny tři vychovatelky společně plánujeme činnosti a hry na následující týden. Po příchodu žáků do družiny si uklidíme tašky do regálů a u dveří se radíme k odchodu na oběd. Po návratu do třídy zasedají děti ke stolečkům a besedujeme o různých tematických plánech určených školním vzdělávacím programem školní družiny. Ve 13,00 hod. vycházíme na čerstvý vzduch do okolí školy nebo hrajeme kolektivní hry na školním hřišti. Po návratu do školy se děti věnují svačině, poté soutěžíme a hrajeme společně různé hry.“*

### **2) Jak se děti k sobě ve třídě chovají?**

Bc. Markéta Laubrová: *„Při důsledném dodržování nastavených pravidel se děti k sobě chovají ohleduplně a vzájemně si pomáhají. Je také důležité zvyšování jejich sebehodnocení a sebevědomí, prohlubování kreativity a rozvíjení kognitivních funkcí přiměřeně k věku. Někdy pracují žáci individuálně, někdy ve skupinách. Každá z těchto forem práce má své výhody i nevýhody.“*

### **3) Myslíte si, že školní družina ovlivňuje chování žáků?**

Bc. Markéta Laubrová: *„Ano, vhodně naplňuje jejich volný čas, mají možnost poznat nové kamarády, podporuje vzájemnou spolupráci, toleranci, ohleduplnost a respekt. Účastníci školní družiny sami ve třídě nabízejí různé možnosti trávení volného času, tyto návrhy realizujeme podle možností školy. I toto v dětech vyvolává touhu po iniciativě.“*

### **4) Myslíte si, že při prokázané šikaně může začlenění agresora do školní družiny zmírnit jeho chování?**

Bc. Markéta Laubrová: *„Ano, myslím si, že fungující kolektiv může mít pozitivní vliv na agresi žáka, jelikož zde tráví mnoho času každý den. I když je to samozřejmě ovlivněno*

*řadou dalších faktorů, například druhem prokázané šikany, povahovými vlastnostmi agresora, rodinou agresora, osobností učitele, dětmi v kolektivu a podobně. “*

#### **5) Setkala jste se někdy s rizikovým chováním ve Vašem oddělení?**

*Bc. Markéta Laubrová: „Šikanu jsem doted' ve své třídě nezažila, veškeré drobné provokování žáků řešíme okamžitě a na místě. Pokaždé si vysvětlujeme, jak se k sobě máme chovat s úctou a respektem, že ne každý vnímá „legráčku“ tak, jak je myšlena.*

### **ROZHOVOR Č.3**

#### **1) Jak máte ve družině nastavený celodenní režim?**

*Barbora Gregorová: „Celodenní režim spočívá v třech různých formách zájmového vzdělávání, a to na pravidelnou, která představuje organizované aktivity zájmového, vzdělávacího a výchovného charakteru, dále na příležitostnou, která představuje tematické rekreační aktivity, a spontánní, kam se zahrnují průběžné klidové činnosti. “*

#### **2) Jak se děti k sobě ve třídě chovají?**

*Barbora Gregorová: „Vzhledem k tomu, že máme ve třídě nastavená pravidla, které si děti na začátku školního roku s mojí pomocí připravily, a já dbám na jejich dodržování, se k sobě chovají přátelsky a vzájemně si pomáhají. Pokud dojde k porušení pravidel, zasedáme do „kruhu pravdy“, kde se hlavně děti snaží přijít na to, kde nastala chyba a společně se z této situace poučujeme. “*

#### **3) Myslíte si, že školní družina ovlivňuje chování žáků?**

*Barbora Gregorová: „Školní družina je jedním z volnočasových zařízení, kde se žáci učí aktivně trávit volný čas, a tím pádem dochází k minimalizaci nežádoucího chování. Protože neorganizovaný volný čas může u dětí podporovat přebytek energie, a s ní spojené negativní projevy chování. “*

**4) Myslíte si, že při prokázané šikaně může začlenění agresora do školní družiny zmírnit jeho chování?**

Barbora Gregorová: „Ano, může, ale je velmi důležitá spolupráce všech zúčastněných osob. Je také důležité, aby sám pociťoval, že je respektován a že je potřebný. Podpora jeho sebevědomí vede k odstranění pocitu, že mu není něco dopřáno, že je stejný jako jeho spolužáci, a proto není třeba se nad ně povyšovat.“

**5) Setkala jste se někdy s rizikovým chováním ve třídě?**

Barbora Gregorová: „Vzhledem k mé krátkodobé praxi ve školství jsem prozatím nemusela řešit tak zásadní problémy. Samozřejmě se děti ve třídě škádlí, občas slovně napadnou, nicméně to jsou drobné konflikty, které bych nenazývala šikanou a které dokážeme řešit v rámci třídního kolektivu.“

**ROZHOVOR Č.4**

**1) Jaký máte ve školní družině nastavený celodenní režim?**

Bc. Gabriela Vnoučková: „Ranní družina je založena spíše na volném výběru aktivit. Po vyučování se s dětmi scházíme ve třídě, společně se jdeme na obědvat do školní jídelny a při návratu do třídy, se věnujeme odpočinkové části, aby žáci mohli strávit a odstranit únavu z dopoledního vzdělávání. Poté se věnujeme tematickému plánu připraveného podle ročního období. Následně se věnujeme různým aktivitám, k jejich výběru se vyjadřují samy děti.“

**2) Jak se děti k sobě ve třídě chovají?**

Bc. Gabriela Vnoučková: „, Jelikož moji třídu tvoří jen osmnáct žáků a žákyň, s kolektivem se proto velmi dobře pracuje. A vzhledem k převažující většině dívek je kolektiv nekonfliktní. Dívčí nadměrná kreativita v pracovních činnostech je respektována i

*chlapeckou částí týmu. Děti k sobě mají velmi vřelý vztah, protože spolu tráví denně hodně času a složení třídy je v tomto případě velmi jednotné.“*

**3) Myslíte si, že školní družina ovlivňuje chování žáků?**

*Bc. Gabriela Vnoučková: V oddělení tvoříme mimo jiné pracovní dílnička, kde si žáci navzájem pomáhají, respektují návrhy postupů ostatních a tolerují individualitu každého jedince. Je třeba děti často chválit pro pocit uznání, který vede k aktivnímu vystupování v kolektivu.“*

**4) Myslíte si, že při prokázané šikaně může začlenění agresora do školní družiny zmírnit jeho chování?**

*Bc. Gabriela Vnoučková: „Ano, určitě je agresor ovlivňován kolektivem kolem sebe a činnostmi, které jsou zde připravovány. Samozřejmě neméně důležitý je přístup vychovatele, jak k samotnému žákovi, tak k jeho nápravě.“*

**5) Setkala jste se někdy s rizikovým chováním ve třídě?**

*Bc. Gabriela Vnoučková: „Naštěstí ve své třídě takovou zkušenost nemám, nicméně vím, že na naší škole se již rizikové chování řešilo, jednalo si spíše o žáky druhého stupně základní školy, takže informace o těchto skutecích mám jen základní.“*

## ROZHOVOR Č.5

**1) Jak máte ve školní družině nastavený celodenní režim?**

*Mgr. Petra Suková: „Náš program se odvíjí od školního vzdělávacího plánu školní družiny, hry a činnosti jsou tematicky vedeny podle vytvořených bloků. Dbáme na vzdělávací, odpočinkovou i pohybovou formu trávení volného času. Letos jsem se nově zapojila do projektu „ Sportuj ve škole“, lekce se konají jednu hodinu týdně a žáci si tím budují kladný vztah k pohybu.“*

## **2) Jak se děti k sobě ve třídě chovají?**

Mgr. Petra Suková: *„Celodenní režim školní družiny je přizpůsoben k minimalizaci rizikového chování, ke vhodnému vystupování ve společnosti a dodržování společenské etikety. Kolektivní hry a skupinové práce u dětí podporují smysl pro spolupráci a vzájemnou komunikaci. Práce vychovatelky je nesterjné náročná, je ovlivněna počtem žáků nebo složením třídy.“*

## **3) Myslíte si, že školní družina ovlivňuje chování žáků?**

Mgr. Petra Suková: *„Děti se navzájem respektují. Starší děti se snaží pomáhat mladším a panuje mezi nimi velice přátelská atmosféra. Školní družina ovlivňuje chování žáků, a to velmi pozitivně. U žáků dochází k sociální interakci a dochází k postupnému zlepšování sociálních vazeb mezi staršími a mladšími žáky.“*

## **4) Myslíte si, že při prokázané šikaně může začlenění agresora do školní družiny zmírnit jeho chování?**

Mgr. Petra Suková: *„Ano, děti trávicí svůj volný čas ve školní družině získávají nové dovednosti a zkušenosti. Navíc také nevědomky předcházejí sklonům k rizikovým projevům chování a rozvíjí i svůj „sociální kapitál“, tento termín vyjadřuje síť vztahů a kontaktů mimo rodinu.“*

## **5) Setkala jste se někdy s rizikovým chováním ve třídě?**

Mgr. Petra Suková: *„Ne, za celou dobu své praxe jsem se vážnými rizikovými projevy chování neselekala, naše škola vytváří rodinou atmosféru, ve které spolu žáci vychází nekonfliktně. Při jakémkoliv názaku projevujícího se negativního chování o problému společně hovoříme a tím ho dokážeme včas podchytit, toto nám dovoluje absolutní důvěra vytvořená v celém kolektivu.“*





*Obrázek 1 Skupinové práce ve školní družině*



*Obrázek 2 Projektový den ve školní družině*

## **BIBLIOGRAFICKÉ ÚDAJE**

**Jméno autora: Michaela Krocová**

**Obor: Speciální pedagogika-vychovatelství**

**Forma studia: kombinované**

**Název práce: Vliv školní družiny na chování žáků 1.stupně ZŠ**

**Rok: 2020**

**Počet stran textu bez příloh: 49**

**Celkový počet stran příloh: 8**

**Počet titulů českých použitých zdrojů: 16**

**Počet titulů zahraničních použitých zdrojů: 5**

**Počet internetových zdrojů: 3**

**Vedoucí práce: Mgr. Nataša Kocourková**